In meinem Verlage ist erschienen:

Florilegium patristicum

digessit vertit adnotavit **Gerardus Rauschen.** Fasc. I: Monumenta aevi apostolici (zweite verbesserte und vermehrte Auflage im Druck). — Fasc. II: S. Iustini apologiae duae (p. 101), 1904 *M* 1.50, kart. 1.70. — Fasc. III: Monumenta minora saeculi secundi

(p ... ni liber
de ... 1.—, kart.
1.5 ... a (p. 71)
19 ... logetici
re ... asc. VII:
M ... a (p. 170)
19

... onderen
A ... her. Die
gri ... bersetzung
un ... en Anmer-
ku ... kten ganz
ne

... n Vätern,
nä ... rbrief des
Ig ... apitel aus
de ... ertvollsten
St ... den voll-
stä ... wichtigere
Hä ... *ft* stehen
vo ... das 1892
au ... und aus-
ge ... die Aber-
kio ... die neu-
ent ... ogmatisch
wic ... und im
An ... die Com-
mo ... wurden
für ... Tertullians
Ap ... und die
Ha ... Varianten
des ... anz neuer
Te ... n, enthält
11 ... auf die
Sa ... darunter
vollständig die mystagogischen Katechesen Cyrills, die Schrift des Ambrosius De mysteriis und Ps.-Ambrosius de sacramentis; angehängt sind 36 kleinere Zitate aus Schriften der drei ersten Jahrhunderte.

FLORILEGIUM PATRISTICUM

DIGESSIT VERTIT ADNOTAVIT

GERARDUS RAUSCHEN
DR. THEOL. ET PHIL., SS. THEOLOGIAE IN UNIVERSITATE BONNENSI
PROF. P. E.

FASCICULUS V

VINCENTII LERINENSIS COMMONITORIA

BONNAE
SUMPTIBUS PETRI HANSTEIN
MCMVI

V

Imprimi permittitur.

Coloniae die 9. m. octobris 1905.

Archiēpus Coloniensis.

De mandato:

Dr. Kreutzwald, vic. generalis.

Typis Caroli Georgi typographi academici.

Vincentii Lerinensis Commonitoriorum quattuor tantum codices exstant; quos cum post Stephanum Baluzium nemo inspexisset, ipse novam editionem adparans mense augusto huius anni in bibliotheca Nationali Parisiensi, ubi nunc adservantur, diligenter contuli et ita textum compluribus locis, ut puto, emendavi.

In sexto Florilegii fasciculo Tertulliani Apologeticum, in septimo Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima deo bene favente proponam.

Scripsi idibus octobribus MCMV.

PROLEGOMENA.

DE S. VINCENTII LERINENSIS VITA ET SCRIPTIS.

1. Vincentius, natione Gallus, *aliquamdiu variis ac tristibus saecularis militiae turbinibus volutus, tandem in portum religionis Christo adspirante* se condidit[1]. Ingressus est enim in *monasterium insulae Lerinensis prope Massiliam presbyter, vir in scripturis sanctis doctus et notitia ecclesiasticorum dogmatum sufficienter instructus*[2], *vir sanctus, eloquentia pariter sapientiaque praeeminens*[3]. Mortuus est Theodosio II. (408—450) et Valentiniano III. (425—455) regnantibus[4]; in Martyrologio Romano ut sanctus memoratur die 24. mensis maii.

2. Vincentium *Semipelagianum* et s. Augustini adversarium fuisse ex opere eius satis constat[5]; hac ipsa de causa eum sub falso nomine Peregrini librum suum edidisse verisimile est. Ita facile intellegimus, quamobrem universitati praesentis aetatis praeferat antiquitatem, i. e. auctoritatem patrum, qui fuerant ante s. Augustinum (c. 3 ss.), et copiosius exposuerit, *cur divinitus sinantur excellentes quaedam personae in ecclesia constitutae res novas catholicis adnuntiare* (c. 10). Fortasse hic Vincentius is est, contra quem Prosper librum composuit: Pro Augustino responsiones ad capitula obiectionum Vincentia-

[1] Commonit. 1, 5.

[2] Gennadius, De vir. inl. 64 (al. 65).

[3] S. Eucherius, Instruct. ad Salonium I, praef.

[4] Gennad. l. l.

[5] c. 1, 3: novorum haereticorum fraudulentia; inprimis c. 26, 5. Verbis c. 28, 6: 'quamvis ille sanctus et doctus, quamvis episcopus' s. Augustinus notari videtur; cfr. c. 26, 5 et c. 33, 4 fin.; Juelicher, Einl. X s.

narum. Novam opinionem, quam defendit Poirel[1], Vincentium nostrum eundem fuisse ac Marium Mercatorem, optime confutavit Hugo Koch[2].

3. *Composuit ad vitanda haereticorum conlegia nitido satis et aperto sermone validissimam disputationem, quam absconso nomine suo adtitulavit: Peregrini adversum haereticos; cuius operis quia secundam in schedulis partem a quibusdam furatam perdidit, recapitulato eius paucis sermonibus sensu, primo compegit et in uno libro edidit*[3]. Cum Vincentius ipse librum suum quinquiens Commonitorium adpellaverit, quod *sublevandae recordationis vel potius oblivionis* suae *gratia* sibi paraverit et quod *paulatim recolendo, quae didicerit, emendare et implere cottidie domino praestante conaturus* sit (c. 1, 7), hunc titulum ab auctore libro superscriptum esse putat Iuelicher[4]; quod tamen mihi minus probatur. Priori Commonitorio se alterum adiunxisse Vincentius testis certissimus est[5]; at antequam opus ederet, alteram partem iam periisse narrat Gennadius et ex opere ipso adparere videbatur; nam in cc. 29—33, ubi quae toto opere disputata sunt recapitulat, auctor priorem librum perpaucis, alterum multo copiosius absolvit. Itaque recentiores scriptores omnes fere Gennadio adstipulati sunt[6]; H. Koch[7] vero ex c. 29, 12 suo quidem iure effecit, Vincentium, cum recapitulationem scriberet, utrumque librum et ante oculos habuisse et una cum recapitulatione editurum fuisse. Sed quo tempore Gennadius librum De viris inlustribus scripsit, i. e. circa annum 480, alterum Commonitorium extra recapitulationem in codicibus Vincentii iam desiderabatur, unde vel ipse con-

---

[1] De utroque Commonitorio Lerinensi, diss., Nancy 1895.

[2] Vincentius von Lerinum und Marius Mercator (Theol. Quartalschrift, Tub. 1899, 396—434).

[3] Gennadius l. l.

[4] Einl. IV.

[5] Cfr. c. 28, 12; 29, 1; 33, 5.

[6] Ebert, Allg. Gesch. der Lit. I² 470 adn. 1; Juelicher l. l.

[7] l. l. 414 ss.

iecit vel fama orta est, hanc *partem a quibusdam furatam* deperiisse.

4. *Ratio et dispositio* Commonitoriorum s. Vincentii haec est. Postquam in praefatione (c. 1) auctor exposuit, litteris se comprehensurum esse, quae a sanctis patribus accepisset, unde imbecillitati memoriae suae succurreret, quaerit, qua generali et regulari ratione veritas ab haeretica pravitate discerni possit; omnes, inquit, respondent, id fieri primum sacrae scripturae auctoritate, dein ecclesiae catholicae traditione; sacra enim scriptura sola non sufficit, quia eloquia eius alius aliter interpretatur. Quod vero spectat ad traditionem ecclesiasticam, *magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab ommibus creditum est* (c. 2). Iam vero haec formula solemnis ita explicatur: Si qua particula ecclesiae ab universalis fidei communione se praeciderit, uti Donatistae fecerunt, ei universitas anteponenda est; si qua vero novella contagio totam ecclesiam commaculare conetur, uti Arianorum tempore evenit, antiquitati inhaerendum est, quae a nulla novitatis fraude seduci potest; denique si in ipsa vetustate nonnullorum hominum aut unius civitatis vel provinciae error deprehendatur, standum est in decretis generalium conciliorum aut, ubi haec desunt, in consensu eorum, qui, diversis licet temporibus et locis, in unius ecclesiae catholicae fide permanserunt (c. 3—4). Regula igitur traditionis, quae a Vincentio proponitur, 'non absolute et copulative, sed relative et distributive' intellegenda est; deficiente enim prima cognitionis nota, altera spectanda est et tertia demum cum utraque coniungenda est, seu aliis verbis: Praeferenda est praesenti aetati vetustas et in utraque 'maioritas' i. e. consensio plurimorum sequenda est. Magnam igitur vim tribuit Vincentius et antiquitati et consensioni, sed longe maximam consensioni antiquitatis[2].

---

[1] Quae Commonitoriis contineantur, accuratius narrant Hefele, Beiträge I 157—174, et Harnack, Dogmengeschichte II[3] 105 adn. 2.

[2] H. Koch in Theol. Quartalschrift, Tub. 1899, 428—434; Schanz ibidem 1897, 161; Juelicher, Einl. IX. Porro Ehrhard (Histor. Jahr-

Retinendam esse antiquitatem, novitatem explodendam docent s. Ambrosius, s. Stephanus papa in causa rebaptismatis haereticorum, s. Paulus variis locis (c. 5—9). Quod saepe in ecclesia excellentes viri res novas moliti sunt, fuit dei temptatio, sicuti exemplis Nestorii, Photini, Apollinaris demonstratur (c. 10—12). Adversus has haereses doctrina catholica de s. trinitate et de persona Christi distinctius exponitur (c. 13—16). Magnae temptationi ecclesiae fuerunt Origenes et Tertullianus (c. 17—19). Haeretici paleae tritici comparantur (c. 20). In rebus fidei nihil novandum esse probatur uberius ex 1 Tim. 6, 20 et 21 (c. 21. 22. 24). Profectus fidei naturalis debet esse instar corporis, non permutatio (c. 23). Haeretici sacrae scripturae testimoniis abutuntur, exemplum satanae imitati (c. 25. 26); itaque, ut veritas ab errore discernatur, s. scriptura secundum consensum sanctorum patrum interpretanda est, sed solum *in fidei regula, non in omnibus divinae legis quaestiunculis* (c. 27. 28). Postremo recapitulantur ea, quae in Commonitoriis cum priore tum altero deperdito dicta erant; in altero de concilio generali Ephesino actum erat[1].

Vincentii opus *nitido satis et aperto sermone* scriptum (Gennadius l. l.), vivida dictione et elegantia sermonis inter

---

buch der Görresgesellschaft 1897, 866 s.) de regula s. Vincentii ita iudicat: 'Was die Fassung der katholischen Glaubensregel bei Vinzenz angeht, so lässt sich ja den Worten des Verfassers ein richtiger Sinn unterlegen; in dem Sinne aber, in welchem sie Vinzenz selbst verstand und verstanden wissen will, ist diese Glaubensregel ihrem Autor zu überlassen und die wahre katholische Glaubensregel nicht mehr länger mit dem Namen des lerinischen Mönchs zu verquicken'. Regula traditionis, quam s. Irenaeus (Adv. haer. III 3) et Tertullianus (De praescr. 21) proposuerunt, haec est, ut id teneamus, quod *cum ecclesiis apostolicis matricibus et originalibus fidei conspirat.*

[1] Harnack, Dogmengeschichte II[3] (Lips. 1894) 108: In der ganzen Ausführung des Vincentius ist vielleicht das Merkwürdigste, dass die Bischöfe als solche — abgesehen vom Konzil — gar keine Rolle spielen und dass speziell ihrer apostolischen Sukzession in dem Beweise nicht gedacht wird; die 'alten' Lehrer sind die Instanz.

omnia opera scriptorum gallicorum saeculi quinti praecellens[1], frequentes per omne aevum lectores habuit. Satis igitur mirum est, quod, quantum innotuit, *quattuor tantum eius codices* manuscripti ad nos pervenerunt, qui omnes hodie in bibliotheca Nationali Parisiensi adservantur. Sunt hi:

a) Codex Paris. lat. 2172 membranaceus saec. X, eleganter exaratus, qui fuit olim P. Pithoei, deinde Colberti nr. 1793, deinde Regius nr. 3793. Hoc codice continentur: fol. 1—65^b Salviani libri quattuor Ad ecclesiam seu Adversus avaritiam; fol. 65^b—104^b Vincentii Commonitoria, quorum ad calcem legitur: Contuli absolvi III. Non. Dec. 1683 Steph. Baluzius; fol. 105^a—150^b Epistulae tres paschales Theophili episcopi Alexandrini; fol. 150^b—151^a S. Epiphanii epistula ad Hieronymum; fol. 151^b—152^b S. Hieronymi epistula ad Theophilum episcopum. In hoc codice saepissime recurrunt hae lectiones: *scribtura, scribtor, adque, inquid, forsitam,* alia eiusmodi.

b) Codex Paris. lat. 13386, membranaceus saec. X, sed in charta minore exaratus; in margine folii primi adnotatur: 'Germani de pratis nr. 1314 olim 634' et infra 'Corbei. monasterii'. Codex ab initio mutilus est, desunt enim folia septem; itaque ex Vincentii Commonitoriis desiderantur cc. 1—6, 3 usque ad verba: contentione defenderit susceptae. Continentur hoc codice: fol. 8—42^b Vincentii Commonitoria; deinde usque ad fol. 102 scripta supra (a.) commemorata Theophili, Epiphanii, Hieronymi et liber Augustini 'De studio caritatis'; quaedam, quae secuntur, ex. gr. Scoti Erigenae de praedestinatione liber, alia eaque posteriore manu exarata sunt.

c) Codex Paris. 2785, olim Regius, membranaceus saec. XI, quo continentur Salviani libri quattuor Ad ecclesiam et fol. 46^b—71^b Vincentii Commonitoria.

d) Codex Paris. 2173, olim Regius, membran. saec. XIII; eo continentur: fol. 1—48 libri IV Salviani Ad ecclesiam, fol.

---

[1] Juelicher, Einleitung V.

48—50 Excerpta e sanctis Ambrosio et Augustino, fol. 50[b]—81[b] Vincentii Commonitoria, deinde tres epistulae paschales Theophili, Epiphanii epistula ad Hieron., duae epistulae Hieronymi ad Theophilum ep. Alexandrinum.

Omnes codices Vincentii bene exarati sunt; primus et alter eandem operis recensionem secuntur; codex alter (Corbeiensis), mutilus quidem est, sed, quantum ad textum adtinet, ceteris praestat. Codex tertius et maxime quartus mendosiores sunt; textus, prout in codice quarto exstat, a viris doctis retractatus et minus genuinus est. Nullus ex hisce quattuor codicibus ex altero eiusdem numeri transscriptus est.

Praeter hos codices ad textum genuinum eruendum maioris pretii est *editio princeps Johannis Sichardi* (Antidotum contra diversas omnium fere saeculorum haereses, Basileae 1528, fol. 202[b]—214[a]), quae iterata est in forma 12° Venetiis 1549. Sichardi codex interiit; editio textum subpeditat valde mendosum, nonnullis tamen locis ex coniectura emendatiorem.

6. *Ex ceteris editionibus* hi potissimum memorandi sunt:

Johannes Costerius (Vincentii Ler. Galli pro catholicae fidei antiquitate etc., Lovanii 1552) complura in textu restituendo temptavit, quae posteriores probaverunt; praeterea primus Commonitoria in 43 capita distinxit et adnotationibus inlustravit. — Editio *Petri Pithoei* inest eius volumini: Veterum aliquot Galliae theologorum scripta, Paris. 1586, 1—76; is codicem typis expressit Colbertinum seu Paris. nr. 2172, supra memoratum. — Etiam *Bartholomaeus Petrus* (Vincentii Lerinensis Galli etc., Duaci 1611) duobus codicibus usus est, qui exstant et quos Baluzius contulit.

Ter *Stephanus Baluzius* Commonitoria cum adnotationibus edidit, Paris. 1663, 1669, 1684 (SS. presbyterorum Salviani Massiliensis et Vincentii Lerinensis opera). Hic primus Vincentii opus in 33 capita distinxit, quae capitulatio, cum priori Costerii multo praestaret, postea vulgaris fuit. Editio tertia Baluzii, quattuor codicibus qui adhuc Parisiis exstant adhibitis adparata, a posterioribus editoribus passim usque ad nostra

tempora repetita est, ex. gr. a *Gallandio* (Bibliotheca veterum patrum X, Venetiis 1774), *Kluepfel* (Commonitorium s. Vinc. Ler., Viennae 1809 [cum commentario fuso, sed satis vili]), *Migne* P. lat. L 626—686, *Poirel* (Vinc. Peregrini seu alio nomine Marii Mercatoris Lerinensia Commonitoria duo, Nancy 1898 [Adiecta sunt scripta Nestorii et Acta quaedam concilii generalis Ephesini]).

Editionem Baluzianam ex editione principe et ex propria coniectura emendavit diligentissime pro more suo et sollertissime *Adolfus Iuelicher*, Vinzenz von Lerinum Commonitorium (Sammlung ausgewählter kirchen- u. dogmengesch. Quellenschriften herausg. von G. Krueger I 10), Frib. 1895.

Versionem germanicam publicavit *Uhl* (Des hl. Vinz. von Lerinum Comm.), Campidonae 1870.

De Vincentio nostra aetate hi *viri docti egerunt: Hefele*, Beiträge zur Kirchengeschichte, Archäologie und Liturgik I, Tub. 1864, 145—174; *Ebert*, Allgemeine Geschichte der Literatur des Mittelalters I^2, Lips. 1889, 468—470; *Harnack*, Dogmengeschichte II^3 106—109; *Poirel*, De utroque Commonitorio Lerinensi, Nancy 1895, contra quem scripsit *H. Koch*, Vincentius von Lerinum und Marius Mercator (Theol. Quartalschrift, Tub. 1899, 396—434).

7. *Equidem ad editionem hanc novam adornandam* quattuor Commonitoriorum codices, qui Parisiis adservantur quosque post Baluzium nemo inspexerat, hoc anno 1905 diligenter contuli. Extra hos codices ad textum genuinum constituendum adhibui editionem principem Sichardi 1528, editionem tertiam Baluzii 1684, editionem Iuelicheri 1895. Lectiones variantes horum codicum et editionum integras ad calcem foliorum singulorum adnotavi.

INCIPIT TRACTATUS PEREGRINI

PRO CATHOLICAE FIDEI ANTIQUITATE ET UNIVERSITATE ADVERSUS PROFANAS OMNIUM HAERETICORUM NOVITATES[1].

I. *Praefatio.*

Dicente scriptura et monente: *Interroga patres tuos et dicent tibi, seniores tuos et adnuntiabunt tibi*[2], et item[a]: *Verbis sapientium adcommoda tuam aurem*[3], et item: *Fili, meos*[b] *sermones ne obliviscaris, mea autem verba custodiat cor tuum*[4], videtur mihi minimo omnium servorum dei Peregrino[5], quod[c] res non minimae utilitatis domino adiuvante futura sit[d], si ea, quae fideliter a sanctis patribus accepi, litteris com-

Signa: P^1 = cod. Paris. 2172 saec. X seu cod. Vincentii Colbertinus; P^2 = cod. Paris. 13386 saec. X seu cod. Vincentii Corbeiensis; P^3 = cod. Paris. 2785 saec. XI; P^4 = cod. Paris. 2173 saec. XIII. b = editio Baluzii tertia, Paris. 1684; i = editio Iuelicheri, Frib. 1895; s = editio princeps Sichardi, Basileae 1528; + = addit; > = omittit.

[a] *iterum* s. [b] ita P^4, *meos* P^{13}, *mi hos* sbi. [c] > P^1. [d] > P^1.

[1] Hic est titulus operis s. Vincentii in codicibus Parisinis; Gennadius autem testatur (De vir. inl. 64) ab auctore opus adtitulatum esse: 'Peregrini adversum haereticos'; etiam in codicibus ad calcem operis legitur: Explicit tractatus Peregrini contra haereticos. In editione principe Sichardi liber ita inscribitur: 'Vincentii Lerinensis Galli pro catholicae fidei antiquitate et universitate adversus profanas omnium haereseon novationes'. [2] Deut. 32, 7. [3] Prov. 22, 17. [4] Prov. 3, 1. [5] Hoc nomen Vincentium simulavisse apud eundem Gennadium legitur.

prehendam, infirmitati certe propriae pernecessaria, quippe cum adsit in promptu, unde imbecillitas memoriae meae adsidua lectione reparetur[1]. 2 Ad quod me negotium non solum fructus operis sed etiam consideratio temporis et opportunitas loci adhortatur. 3 Sed[a] tempus, propterea quod, cum ab eo omnia humana rapiantur, et nos ex eo aliquid in invicem rapere debemus, quod in vitam proficiat aeternam; praesertim cum et adpropinquantis divini iudicii terribilis quaedam exspectatio[2] augeri efflagitet studia religionis, et novorum haereticorum fraudulentia multum curae et adtentionis indicat[b]. 4 Locus autem, quod urbium frequentiam[c] turbasque vitantes remotioris villulae et in ea secretum monasterii incolamus habitaculum[3], ubi absque magna distractione fieri possit illud, quod canitur in psalmo[4]: *Vacate,* inquit, *et videte, quoniam ego sum dominus.* 5 Sed et propositi nostri ratio in id convenit, quippe qui, cum aliquamdiu variis ac tristibus saecularis militiae[5] turbinibus volveremur, tandem nos in portum religionis, cunctis semper fidissimum, Christo adspirante condidimus, ut ibi depositis vanitatis ac superbiae flatibus christianae humilitatis sacrificio placantes deum non solum praesentis vitae naufragia sed etiam futuri saeculi incendia vitare possimus.

[a] ita P^{134}, *et* si, > b. [b] *indigeat* s. [c] *frequentias* P^{3}.

[1] Sed huic pronuntiationi Commonitoria ipsa, quantum exstant, parum respondent, cum in iis non patrum testimonia congesta adpareant, sed notae quaedam ac regulae, quibus doctrina catholica ab haeretica discerni possit. [2] Ultimum iudicium et finem mundi proximum esse primis saeculis christianis vulgo credebatur. [3] De Lerino seu Lirino insula in mari Mediterraneo prope Galliae oram sita loquitur, ubi s. Honoratus circa annum 410 celeberrimum monasterium condidit; ab hoc Honorato, qui postea metropolita Arelatensis fuit († 429), insulae hodie nomen est Saint Honorat. [4] Ps. 45, 11. [5] Utrum auctor in castris stipendia meruerit an saecularem tantum vitam vixerit, ex hoc loco non liquet; alterum magis placet, cfr. s. Hieron. ep. 52, 1: 'Petis a me, Nepotiane carissime, litteris transmarinis et crebro petis, ut tibi brevi volumine digeram praecepta vivendi et qua ratione is, qui saeculi militia derelicta vel monachus coeperit esse vel clericus squ.'

6 Sed iam in nomine domini, quod instat, adgrediar, ut scilicet a maioribus tradita et apud nos deposita describam, relatoris[a] fide potius quam auctoris praesumptione, hac tamen scribendi lege servata, ut nequaquam omnia sed tantum necessaria quaeque perstringam, neque id ornato et exacto sed facili communique sermone, ut pleraque significata potius quam explicata videantur. 7 Scribant hi laute et accurate, qui ad hoc munus vel ingenii fiducia vel officii ratione ducuntur. Me vero sublevandae recordationis vel potius oblivionis meae gratia commonitorium[1] mihimet parasse suffecerit, quod tamen paulatim recolendo, quae didici, emendare et inplere cottidie domino praestante conabor. 8 Atque[b] hoc ipsum idcirco praemonui, ut, si forte elapsum nobis in manus sanctorum[2] devenerit, nihil in eo temere reprehendant, quod adhuc videant promissa emendatione limandum.

II. *Sacra scriptura ex traditione ecclesiae catholicae interpretanda est.*

(1) Saepe igitur magno studio et summa adtentione perquirens a quam plurimis sanctitate et doctrina praestantibus viris, quonammodo possim certa quadam et quasi generali ac regulari via catholicae fidei veritatem ab haereticae pravitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus fere rettuli, quod, sive ego sive quis alius[c] vellet exsurgentium haereticorum fraudes deprehendere laqueosque vitare et in fide

[a] *relatores* P^{3} [b] *atqui* s. [c] ita bi, > P^{134} s.

[1] Vox 'Commonitorium' hoc loco libellum ad memoriam sublevandam scriptum significat; omnibus fere aliis locis ea tempestate mandatum significat, quod legatis in provinciam proficiscentibus scriptum dabatur (nostrum 'Instruktion'); cfr. Symmachi ep. V 21: 'ut secundum commonitorium, quo summatim muneri praeparanda perscripsi'; Cod. Theod. VI 29, 10: 'commonitoriis competentibus atque mandatis instructi'. [2] eorum, qui se saeculo abdicaverunt, i. e. clericorum et monachorum.

sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam domino[a] adiuvante deberet, primum[b] scilicet divinae legis auctoritate[1], tum deinde ecclesiae catholicae traditione.

(2) 2 Hic forsitan requirat aliquis: Cum sit[c] perfectus scripturarum canon sibique[d] ad omnia satis superque sufficiat, quid[e] opus est, ut ei ecclesiasticae intellegentiae iungatur auctoritas? 3 Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sui[f] altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, ut paene, quot[f] homines sunt, tot illinc sententiae erui posse videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus[2] exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Photinus[3], Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Caelestius, aliter postremo Nestorius. 4 Atque idcirco multum necesse est propter tantos tam varii erroris anfractus, ut propheticae et apostolicae interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur.

(3) 5 In ipsa item catholica ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab om-

[a] *deo* P^3. [b] *primo* s. [c] $> P^{34}$. [d] *sibi* P^4. [e] *quod* P^3. [f] *sua* b.

[1] At secundum Tertullianum, De praescr. 16—19 *non ad scripturas provocandum est nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est aut parum certa* (c. 19).
[2] Intellegendus est aut ille Donatus, qui fuit episcopus Casis nigris in Numidia, *qui de Numidia veniens et contra Caecilianum christianam dividens plebem adiunctis sibi eiusdem factionis episcopis Maiorinum apud Carthaginem ordinavit episcopum*, aut Donatus Magnus, qui Maiorino in episcopatu Carthaginiensi successit, *qui eloquentia sua sic confirmavit hanc haeresim, ut multi existiment, propter ipsum potius eos Donatistas vocari* (August., De haeres. 69).
[3] Hic episcopus Sirmiensis, qui Christum merum hominem divinis virtutibus praeditum et a deo adoptatum praedicabat, per synodum Sirmiensem anno 351 ab episcopatu remotus anno 376 in exsilio mortem obpetiit.

nibus creditum est; hoc est etenim vere proprieque catholicum[1]. Quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere[a] universaliter comprehendit. 6 Sed hoc ita demum fiet[b], si sequamur universitatem antiquitatem consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia, antiquitatem vero ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos maiores ac patres nostros[2] celebrasse manifestum est, consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel certe paene omnium sacerdotum[3] pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur.

III. *Explanatur regula fidei: 'Magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est'.*

(4) Quid igitur tunc[c] faciet christianus catholicus, si se aliqua ecclesiae particula ab universalis fidei communione praeciderit? Quid utique[d], nisi ut pestifero corruptoque membro sanitatem universi corporis anteponat? 2 Quid, si novella aliqua

[a] ita P[134], *vere* s. [b] ita P[34] b, *fiat* P[1], *fit* si. [c] > *s.* [d] *itaque* s.

[1] Ecclesia catholica grex Christi primum adpellatur a s. Ignatio, Ep. ad Smyrn. 8. Nomen declaratur a. s. Optato, De schism. Donat. II 1: *Ubi ergo erit proprietas catholici nominis, cum inde dicta sit catholica, quod sit rationabilis* (catholicus = κατὰ λόγον? du Pin) *et ubique diffusa?* [2] Patres tunc temporis ii soli ex maioribus ecclesiae et maxime ex episcopis nominabantur, *qui in fide et communione catholica sancte sapienter constanter viventes docentes et permanentes vel mori in Christo fideliter vel occidi pro Christo feliciter meruerunt* (infra c. 28, 5; cfr. etiam c. 29, 4). Hormisdas papa Faustum Reiensem episcopum aliosque theologos e numero patrum eximit (Ep. 124, 4, die 13. Aug. anni 520: *quos in auctoritatem patrum non recipit examen*); at de Hieronymo ita iudicat s. Augustinus, Contra Iul. I 34: *Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris.* [3] episcoporum.

contagio non iam portiunculam[a] tantum, sed totam pariter ecclesiam commaculare conetur? Tunc item providebit, ut antiquitati inhaereat, quae prorsus[b] iam non potest ab ulla novitatis fraude seduci. 3 Quid, si in ipsa vetustate duorum aut trium hominum vel certe civitatis unius aut etiam provinciae alicuius error deprehendatur? Tunc omnino curabit, ut paucorum temeritati vel inscitiae[c], si qua sunt universaliter antiquitus universalis concilii decreta, praeponat. 4 Quid, si tale aliquid emergat, ubi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, ut conlatas inter se maiorum consulat interrogetque sententias, eorum dumtaxat, qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen ecclesiae catholicae communione et fide permanentes, magistri probabiles exstiterunt; et quicquid non unus aut duo tantum sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte frequenter perseveranter tenuisse scripsisse docuisse cognoverit, id sibi quoque intellegat absque ulla dubitatione credendum[1].

IV. *Eadem inlustratur rebus aetate Donatistarum et Arianorum gestis.*

Sed ut planiora fiant, quae dicimus, exemplis singillatim inlustranda sunt et paulo uberius exaggeranda, ne inmodicae brevitatis studio rapiantur rerum pondera[d] orationis celeritate.

(5) 2 Tempore Donati, a quo Donatistae, cum sese multa

[a] *portiuncula* P⁴. [b] *prorsum* P³. [c] *inscientiae* P³⁴.
[d] + *et* P⁴.

[1] Hoc igitur sensu decretum Vincentii, *ut id teneamus, quod ubique quod semper quod ab omnibus creditum est,* ex ipsius sententia interpretandum est: Si de fide agitur, id tenendum est, quod hodie ubique creditur seu universalis fidei communione commendatur; quodsi tota pariter ecclesia novella aliqua contagione commaculatur, antiquitati inhaerendum est seu decretis priorum universalium conciliorum; si vero nullum universalis concilii decretum adest, standum est pro fide omnium, i. e pro consensu eorum, *qui diversis licet temporibus et locis in unius ecclesiae catholicae communione et fide permanentes magistri probabiles exstiterunt.*

pars Africae in erroris sui furias praecipitaret[1], cumque, inmemor nominis religionis professionis, unius hominis sacrilegam temeritatem ecclesiae Christi praeponeret, tunc, quicumque per Africam constituti profano schismate detestato universis mundi ecclesiis adsociati sunt, soli ex illis omnibus intra sacraria catholicae fidei salvi esse potuerunt, egregiam profecto relinquentes[a] posteris formam, quemadmodum scilicet[b] deinceps bono more unius aut certe paucorum vesaniae universorum sanitas anteferretur.

(6) 3 Item quando Arrianornm[c] venenum non iam portiunculam quandam sed paene orbem totum contaminaverat[2], adeo ut prope cunctis latini sermonis episcopis partim vi partim fraude deceptis caligo quaedam mentibus obfunderetur, quidnam potissimum in tanta rerum confusione sequendum foret, tunc, quisquis verus Christi amator et cultor exstitit, antiquam fidem novellae perfidiae praeferendo[d], nulla contagii ipsius peste maculatus est. 4 Cuius quidem temporis periculo satis superque monstratum est, quantum invehatur calamitatis novelli dogmatis inductione. Tunc siquidem non solum parvae res, sed etiam maximae labefactatae sunt[3]. Nec enim tantum adfinitates cognationes amicitiae domus, verum etiam urbes populi provinciae nationes, universum postremo Romanum imperium funditus concussum et emotum est. 5 Namque cum profana ipsa Arrianorum

[a] *relinquentis.* [b] + *et* s. [c] ita P[4]b, *Arriorum* P[13], *Arianorum* s. [d] *praeferendae* P[4].

[1] Vergente saeculo quarto in Africa plures fuisse haereticos et schismaticos quam catholicos testis est Possidius (Vita s. Augustini 7): *Sicque adiuvante domino levare in Africa ecclesia catholica exorsa est caput, quae, multo tempore illic convalescentibus haereticis praecipueque rebaptizante Donati parte maiorem multitudinem Afrorum, seducta et obpressa iacebat.* [2] Hieronymus de synodo Ariminensi anno 359 habita ita queritur (Dial. adv. Luciferianos 19): *Ingemuit totus orbis et Arianum se esse miratus est.* [3] Adludit ad illud Sallustii (Iug. 10): *Nam concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.*

novitas velut quaedam Bellona[1] aut Furia, capto primo[a] omnium imperatore[2], cuncta deinde palatii culmina legibus novis subiugasset, nequaquam deinceps destitit universa miscere atque vexare, privata ac[b] publica, sacra profanaque omnia, nullum boni et veri gerere discrimen, sed quoscumque conlibuisset[c], tamquam de loco superiore percutere. 6 Tunc temeratae coniuges, depullatae[d][3] viduae, profanatae virgines, dilacerata monasteria[e], disturbati clerici, verberati levitae, acti in exsilium sacerdotes, obpleta sanctis ergastula carceres metalla, quorum pars maxima, interdictis urbibus protrusi atque extorres inter deserta speluncas feras saxa, nuditate fame siti adfecti contriti et tabefacti sunt. 7 Atque[f] haec omnia numquid ullam aliam ob causam, nisi utique dum pro caelesti dogmate humanae superstitiones introducuntur[g], dum bene fundata antiquitas scelesta novitate subruitur, dum superiorum instituta violantur, dum rescinduntur scita patrum, dum convelluntur definita maiorum, dum sese intra sacratae atque incorruptae vetustatis castissimos limites profanae ac novellae curiositatis libido non continet?

V. *Ex dictis s. Ambrosii efficitur, 'a defensione maiorum fidei' neutiquam recedendum esse.*

(7) Sed forsitan odio novitatis et amore vetustatis haec fingimus? Quisquis hoc aestimat, beato saltem credat Ambrosio, qui in secundo ad imperatorem Gratianum libro acerbitatem temporis ipse deplorans ait[4]: *Sed iam satis*, inquit, *omnipotens deus, nostro exitio nostroque sanguine confessorum neces exilia*[h] *sacerdotum et nefas tantae inpietatis eluimus. Satis claruit eos, qui violaverint fidem, tutos esse non posse.* 8 Item

[a] *prius* s. [b] *est* P^3, > P^4. [c] + *et* P^{134}, [d] *depulatae* P^1, *depopulatae* P^{34} s. [e] *monasteria demolita* b. [f] *atqui* s. [g] *intruduntur* P^4. [h] *exitia* P^{134} s.

[1] Bellona dea erat Sabina, comes vel uxor Martis. [2] Constantio. [3] Pullati seu atra veste induti lugentes in publicum procedebant. [4] De fide II 16, 141.

in tertio eiusdem operis libro[1]: *Servemus igitur*, inquit, *praecepta maiorum, nec hereditaria signacula ausi rudis temeritate*[a] *violemus. Librum signatum illum propheticum non seniores, non potestates, non angeli, non archangeli aperire ausi sunt; soli Christo explanandi*[b] *eius praerogativa servata est*[c] [2]. *Librum sacerdotalem quis nostrum dissignare*[d] *audeat, signatum a confessoribus*[3] *et multorum iam martyrio consecratum? Quem qui dissignare*[e] *coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt*[4]*; qui violare non ausi sunt, confessores et martyres exstiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam praedicamus?* 3 Praedicamus plane, inquam, o venerande Ambrosi[f], laudantesque miramur. Nam quis ille tam demens est, qui eos, etsi[g] adsequi non evaleat, non exoptet sequi, quos a defensione maiorum fidei[h] nulla vis depulit, non minae, non blandimenta, non vita, non mors, non palatium, non satellites, non imperator, non imperium, non homines, non daemones? 4 Quos, inquam, pro religiosae vetustatis tenacitate tanto munere dominus dignos iudicavit, ut per eos[5]

a *ausu rudis temeritatis* P[4]. b *explananda* P[4]. c *est servata* P[4]. d *dessignare* P[8], *designare* s. e *designare* P[4], *resignare* s. f + *praedicamus plane* bi. g *et qui* P[3]. h *fidei maiorum* b.

1 L. l. III 15, 128. 2 Apoc. 5, 1 ss 3 Confessores tertio et quarto saeculo ii vocabantur, qui nomen Christi coram iudice seu in vinculis et carceribus confessi erant. Cfr. Cypr. ep. 37, 1 et titulum sepulcralem saeculo quarto ortum et a de Rossi publicatum (Bullet. 1864, 30): *A domino coronati sunt beati confessores, comites martyrum, Aurelius Diogenes confessor et Valeria felicissima; vivi in deo fecerunt.* Postea omnes cum Christo viventes et mortui nomen et honorem confessorum nancti sunt. 4 Ambrosius loquitur de episcopis, quos imperator Constantius anno 359 in synodo Ariminensi paupertate et aetate lassos fidem eiurare coegit eo, quod iis reditum negavit; paulo post imperatore mortuo omnes fere subscriptionem et Arianam haeresim condemnaverunt, maxime Galli duce s. Hilario in synodo Parisiensi anno 361; cfr. Hieron., Dial. adv. Lucif. 19. 5 praecipue Athanasium, Hilarium, Eusebium Vercellensem; cfr. Hieron. l. l.

prostratas restauraret ecclesias, exstinctos spiritaliter[a] populos vivificaret, deiectas sacerdotum coronas reponeret, nefarias illas novellae impietatis non litteras sed lituras[1], infuso caelitus episcopis fidelium lacrimarum fonte, deleret, universum postremo iam paene mundum saeva repentinae haereseos tempestate perculsum ad antiquam fidem a novella perfidia, ad antiquam sanitatem a novitatis vesania, ad antiquam lucem a novitatis caecitate revocaret!

(8) 5 Sed in hac divina quadam confessorum[b] virtute illud est etiam nobis vel maxime considerandum, quod tunc apud ipsam ecclesiae vetustatem non partis alicuius sed universitatis ab his[c] est suscepta defensio. 6 Neque enim fas erat, ut tanti ac tales viri unius aut duorum hominum errabundas sibique ipsis contrarias suspiciones tam magno molimine adsererent aut vero pro alicuius provinciolae temeraria quadam conspiratione certarent, sed omnium sanctae ecclesiae sacerdotum, apostolicae et catholicae veritatis heredum[d], decreta et definita[2] sectantes maluerunt semetipsos quam vetustae[e] universitatis fidem prodere. 7 Unde et ad tantam gloriam pervenire meruerunt, ut non solum confessores, verum etiam confessorum principes iure meritoque habeantur.

VI. *Exemplum insigne adfertur beati Stephani papae in causa rebaptizationis haereticorum.*

Magnum hoc igitur eorundem beatorum exemplum planeque divinum et veris quibusque[f] catholicis indefessa meditatione recolendum, qui in modum septemplicis candelabri septena sancti spiritus luce radiati[g] clarissimam posteris formulam praemonstrarunt, quonammodo deinceps per singula quaeque errorum vaniloquia sacratae vetustatis auctoritate profanae novitatis

[a] ita P^{134} i, *spiritales* sb. [b] *confessionum* s. [c] ita P^{134}, *hiis* s, *iis* bi. [d] > s. [e] *vetustate* P^{3}. [f] *quibuscunque* P^{4}. [g] ita P^{134} i, *radiantis* s, *radiantes* b.

[1] maculas. [2] maxime synodi Nicaenae decreta.

conteratur audacia. (9) 2 Neque hoc sane novum; siquidem mos iste semper in ecclesia viguit, ut, quo quisque foret[a] religiosior, eo promptius novellis adinventionibus contrairet.

3 Exemplis talibus plena sunt omnia. Sed ne longum fiat, unum aliquod et hoc ab apostolica potissimum sede[1] sumemus, ut omnes luce clarius videant, beatorum apostolorum beata successio quanta vi semper, quanto studio, quanta contentione[b] defenderit susceptae semel religionis integritatem. 4 Quondam igitur venerabilis memoriae Agrippinus Carthaginiensis episcopus[2] primus omnium mortalium contra divinum[c] canonem[3], contra universalis ecclesiae regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem atque instituta maiorum rebaptizandum esse censebat. Quae praesumptio tantum mali invexit, ut non solum haereticis omnibus formam sacrilegii, sed etiam quibusdam catholicis occasionem praebuerit erroris[4]. 5 Cum ergo undique ad novitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes quaquaversum sacerdotes pro suo quisque studio reniterentur, tunc beatae memoriae papa Stephanus, apostolicae sedis antistes, cum ceteris quidem conlegis suis, sed tamen prae ceteris restitit, dignum, ut opinor, existimans, si reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret[d], quantum loci auctoritate superabat. 6 Denique in epistula, quae tunc ad Africam missa est[e], his verbis sanxit: *nihil novandum, nisi quod traditum est*[5]. Intellegebat etenim

[a] *floreret* s. [b] Inde ab hoc vocabulo incipit cod. P[2]. [c] ita P[1—4] b, *divum* si. [d] *vinciret* P[2]. [e] + *et* s.

[1] Romana. Secundum Tertullianum (De praescr. 20) omnes ecclesiae primae et apostolicae sunt, quae cum ecclesiis ab apostolis fundatis communicant. [2] Agrippinus in concilio Africanorum et Numidarum circa annum 220 Carthaginem coacto haereticorum baptismata non valere sanxit; cfr. Cypr., Ep. 71, 4 et 73, 3. Idem episcopi Asiae in synodis Iconii et Synnadae circa annum 230 habitis statuerunt, ut testantur s. Dionysius ep. Alexandrinus (apud Eus., H. e. VII 7) et Firmilianus episcopus (Cypr., Ep. 75, 7). [3] contra sacram scripturam. [4] In Africa et Asia minore rebaptizandi haereticos consuetudo vigebat. [5] Ista epistula, anno 256 scripta, intercidit; in ea tamen haec verba legebantur, ut memorat s. Cyprianus (Ep.

vir sanctus et prudens, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi ut omnia, qua fide a patribus suscepta forent, eadem fide filiis consignarentur, nosque religionem non, qua vellemus, ducere, sed potius, qua illa duceret, sequi oportere, idque esse proprium christianae modestiae et gravitatis, non sua posteris tradere, sed a maioribus accepta servare. 7 Quis ergo tunc universi negotii exitus? Quis utique, nisi usitatus et solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa novitas.

(10) 8 Sed forte tunc ipsi noviciae adinventioni[a] patrocinia defuerunt? Immo vero tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentiae flumina, tantus adsertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta divinae legis oracula, sed plane novo ac malo more intellecta, ut mihi omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videatur, nisi sola tanti moliminis causa, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata novitatis professio destituisset. 9 Quid postremo? Ipsius Africani concilii[1] sive decreti quae vires? Donante deo nullae, sed universa tamquam somnia, tamquam fabulae, tamquam superflua abolita antiquata calcata[2] sunt.

(10) 10 Et o rerum mira conversio! Auctores eiusdem opinionis catholici, consectatores vero haeretici iudicantur[3];

[a] *adinventione* P^3.

74, 1): *Si qui ergo a quacumque haeresi venient ad vos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in paenitentiam.* [1] Tria concilia de rebaptizandis haereticis praesidente s. Cypriano Carthagine habita sunt, primum anno 255, alterum vere 256, tertium Kal. sept. anni 256; de tertio, in quo 87 episcopi, qui aderant, Cypriano assensi sunt, Vincentius hoc loco disserit. [2] Decretum tertii illius concilii Africani et consensu totius ecclesiae catholicae et canone octavo concilii Arelatensis anno 314 habiti abolitum est. Hieronymus quidem tradit (Dial. adv. Lucif. 23): *Denique illi ipsi episcopi, qui rebaptizandos haereticos cum eo* (Cypriano) *statuerant, ad antiquam consuetudinem revoluti novum emisere decretum;* at hoc testimonium nullam habet fidem. [3] i. e. Auctores rebaptizationis, ut s. Cyprianus, *in communione cum iis, qui sibi non consenserant,* manserunt (cfr. August., De bapt. III 2), ii vero, qui postea eorum sententiam amplexi sunt, haeretici sunt iudicati.

absolvuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filii regni erunt, adsertores vero gehenna suscipiet. 11 Nam quis ille tam demens est, qui illud sanctorum omnium et episcoporum et martyrum lumen, beatissimum Cyprianum, cum ceteris conlegis suis in aeternum dubitet regnaturum esse cum Christo? Aut quis tam contra[a] sacrilegus, qui Donatistas et ceteras pestes, quae illius auctoritate concilii[b] rebaptizare se iactitant[c], in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo?

VII. *Haeretici saepe veterum scriptis obscurioribus pro doctrinis suis abutuntur. Iam s. Paulus in novatores et seductores acriter invectus est.*

Quod quidem mihi divinitus videtur promulgatum esse iudicium propter eorum maxime fraudulentiam, qui cum sub alieno nomine haeresim concinnare machinentur, captant plerumque veteris cuiuspiam viri scripta paulo involutius edita, quae pro ipsa sui obscuritate dogmati suo quasi congruant, ut illud nescio quid, quodcumque proferunt, neque primi neque soli sentire videantur. 2 Quorum ego nequitiam duplici odio dignam iudico, vel eo quod haereseos venenum propinare aliis non extimescunt[d], vel eo etiam, quod sancti cuiusque viri memoriam tamquam sopitos iam cineres profana manu ventilant, et quae silentio sepeliri oportebat, rediviva opinione diffamant, sequentes omnino vestigia auctoris sui Cham, qui nuditatem venerandi Noë non modo operire neglexit, verum quoque inridendam ceteris enuntiavit. 3 Unde tantam laesae pietatis meruit offensam, ut etiam posteri ipsius peccati sui maledictis obligarentur, beatis illis fratribus multum[e] longeque dissimilis[f], qui nuditatem ipsam reverendi patris neque suis temerare oculis neque alienis patere voluerunt, sed aversi, ut scribitur, texerunt eum, — quod est erratum sancti viri nec adprobasse nec prodidisse — atque

[a] ita P^2 sbi, $>$ P^{134}. [b] *consilia* P^1, *consilii* P^2 s. [c] + *et* P^4. [d] ita P^{1-4}, *pertimescunt* sbi. [e] $>$ s. [f] *dissimilibus* s.

idcirco beata in posteros benedictione donati sunt. Sed ad propositum redeamus.

(12) 4 Magno igitur metu nobis inmutatae fidei ac temeratae religionis piaculum pertimescendum est, a quo nos non solum constitutionis ecclesiasticae disciplina sed etiam censura apostolicae deterret auctoritatis[a]. 5 Scitum etenim[b] cunctis est, quam graviter, quam severe, quam vehementer invehatur in quosdam beatus apostolus Paulus, qui mira levitate nimium *cito translati fuerant ab eo, qui eos vocaverat in gratiam Christi, in aliud*[c] *evangelium, quod non est aliud*[1], *qui coacervarant sibi magistros ad sua desideria, a veritate quidem auditum avertentes, conversi vero ad fabulas*[2], *habentes damnationem, quod*[d] *primam fidem inritam fecissent*[3]; 6 quos deceperant hi, de quibus ad Romanos fratres scribit idem apostolus: *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula praeter doctrinam, quam ipsi didicistis, faciunt, et declinate ab illis; huiusmodi enim Christo domino non*[e] *serviunt, sed suo ventri; et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium*[4]. 7 *Qui intrant per domos et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae*[f] *ducuntur variis desideriis, semper discentes et ad scientiam veritatis numquam pervenientes*[5]; *vaniloqui et seductores, qui universas domos subvertunt, docentes, quae non oportet, turpis lucri gratia*[6]; *homines corrupti mente, reprobi circa fidem, superbi et nihil scientes sed languentes circa quaestiones et pugnas verborum, qui veritate privati sunt, existimantes quaestum esse pietatem*[7]. 8 *Simul autem et otiosi discunt circumire domos, non solum autem otiosi sed et verbosi et curiosi, loquentes quae non oportet*[g][8]; *qui bonam conscientiam repel-*

[a] *auctoritas* P^{1-4}. [b] *enim* P^4 b. [c] *alium* P^{13}.
[d] *quid* s. [e] ita P^2 sbi, *nostro* P^1, *nostro non* P^{34}.
[f] *qui* P^4. [g] *oportent* P^{12} et P^3 prima manu.

[1] Gal. 1, 6. 7. [2] 2 Tim. 4, 3. 4. [3] 1 Tim. 5, 12. [4] Rom. 16, 17. 18. [5] 2 Tim. 3, 6. 7. [6] Tit. 1, 10, 11. [7] 1 Tim. 6, 4. 5. [8] 1 Tim. 5, 13.

lentes circa fidem naufragaverunt[1]*; quorum profana vaniloquia*[a] *multum proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit*[2]. 4 Bene autem, quod de his item scribitur: *Sed ultra non proficient*[b]*; insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit*[3].

VIII. *Explicantur Gal. 1, 8 et 9.*

Cum ergo tales quidam circumeuntes provincias et civitates atque errores venalicios circumferendo etiam ad Galatas devenissent, cumque his auditis Galatae nausea[c] quadam veritatis adfecti apostolicae catholicaeque doctrinae manna revomentes[d] haereticae novitatis sordibus oblectarentur, ita sese apostolicae potestatis exseruit[e] auctoritas, ut summa cum severitate decerneret: *Sed licet*[f] *nos*, inquit, *aut angelus de caelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*[4].
2 Quid est, quod ait: *sed licet nos?* Cur non potius: sed licet ego? Hoc est: Etiamsi Petrus, etiamsi Andreas, etiamsi Johannes, etiamsi postremo omnis apostolorum chorus *evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus, anathema sit.* Tremenda districtio[g][5], propter adserendam primae fidei tenacitatem nec sibi nec ceteris coapostolis pepercisse[h]. 3 Parum est. Etiamsi *angelus*, inquit, *de caelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus, anathema sit.* Non suffecerat ad custodiam traditae semel fidei[i], humanae conditionis commemorasse naturam, nisi angelicam quoque excellentiam comprehendisset. *Licet nos*, inquit, *aut angelus de caelo;* non quia sancti caelestesque angeli peccare iam possint, sed hoc est, quod dicit: Si etiam,

[a] *vaniloqua* P^2. [b] ita P^{1-4} b, *proficiunt* si. [c] *nausia* P^{1-4}. [d] *removentes* s. [e] *exercuit* s. [f] ita P^{1-4} b, + *aut* si. [g] *distinctio* P^3. [h] *pepercisti* P^3. [i] *fidei semel* P^3.

[1] 1 Tim. 1, 19. [2] 2 Tim. 2, 16. 17. [3] 2 Tim. 3, 9. [4] Gal. 1, 8. [5] severitas.

inquit, fiat, quod non potest fieri[a], quisquis[b] ille traditam semel fidem mutare temptaverit, anathema sit.

(13) 4 Sed haec forsitan perfunctorie[1] praelocutus est, et humano potius effudit impetu, quam divina ratione decrevit? Absit. Sequitur enim, et hoc ipsum ingenti molimine iteratae insinuationis inculcat: *Sicut praediximus*, inquit, *et nunc iterum dico*[c]*: si quis vobis evangelizaverit, praeterquam quod accepistis, anathema sit.* 5 Non dixit: si quis vobis adnuntiaverit, praeterquam quod accepistis, benedictus sit laudetur recipiatur, sed: *anathema sit*, inquit, id est separatus segregatus exclusus; ne unius ovis dirum contagium innoxium gregem Christi venenata permixtione contaminet.

IX. '*Adnuntiare ergo aliquid christianis catholicis praeter id, quod acceperunt, numquam licuit*'.

Sed forsitan Galatis tantum ista[d] praecepta sunt? Ergo et illa solis Galatis[e] imperata sunt, quae in eiusdem epistulae sequentibus commemorantur, qualia sunt haec: *Si vivimus spiritu, spiritu et*[f] *ambulemus. Non efficiamur inanis*[g] *gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes*[3] et reliqua. 2 Quod si absurdum est, et omnibus ex aequo imperata sunt, restat, ut sicut haec morum mandata ita etiam illa, quae de fide cauta sunt, omnes pari modo comprehendant, (14) et sicut nemini licet invicem provocare aut invidere invicem, ita nemini liceat praeter id, quod ecclesia catholica usquequaque evangelizat, accipere. 3 Aut forsitan tunc iubebatur, si quis adnuntiasset, praeterquam quod adnuntiatum fuerat, anathemare[h], nunc vero iam non iubetur? Ergo et illud, quod item ibi ait: *Dico autem: spiritu ambulate et desiderium carnis non perficietis*[4], tunc tantum iubebatur, modo vero iam non iubetur. 4 Quodsi impium pariter et per-

[a] *fieri non potest* P^4. [b] *quisque* P^{1-4}. [c] *Sicut .... dico* > b. [d] *ista tantum* b. [e] *Galatis solis* P^3. [f] > P^4. [g] *inanes* P^2. [h] ita P^{12} et P^3 prima manu, *anathema esse* P^4, *anathemari* P^3 altera manu et si, *anathematizari* b.

[1] leviter seu in transitu. [2] Gal. 1, 9. [3] Gal. 5, 25. 26. [4] Gal. 5, 16.

niciosum est ita credere, necessario sequitur, ut, sicut haec cunctis aetatibus observanda sunt, ita illa quoque, quae de non mutanda fide sancta[a] sunt, cunctis aetatibus imperata sint[b].

5 Adnuntiare ergo aliquid christianis catholicis praeter id, quod acceperunt, numquam licuit, nusquam licet, numquam[c] licebit; et anathemare[d] eos, qui adnuntiant[e] aliquid, praeterquam quod semel acceptum est, numquam non oportuit, nusquam non oportet, numquam non oportebit. 6 Quae cum ita sint, estne aliquis vel tantae audaciae, qui praeter id, quod apud ecclesiam adnuntiatum est, adnuntiet, vel tantae levitatis, qui praeter id, quod ab ecclesia accepit, accipiat? 7 Clamat, et repetendo[f] clamat, et omnibus et semper et ubique per litteras suas clamat[g] ille, ille *vas electionis*[1], ille *magister gentium*[2], ille apostolorum tuba, ille terrarum praeco, ille caelorum conscius, ut, si quis novum dogma adnuntiaverit, anathemetur[h]. 8 Et contra reclamant *ranae* quaedam et *cyniphes*[i] et *muscae morituræ*[3], quales sunt Pelagiani, et hoc catholicis: Nobis, inquiunt, auctoribus, nobis principibus, nobis expositoribus damnate, quae tenebatis, tenete, quae damnabatis, reicite antiquam fidem, paterna instituta, maiorum deposita, et recipite — quaenam illa tandem? 9 Horreo dicere, sunt enim tam superba, ut mihi non modo adfirmari sed ne refelli quidem sine aliquo piaculo posse videantur.

[a] *sancita* b. [b] *sunt* P^{3}. [c] *licet numquam* > P^{4}, '*licet. Num*' s. [d] *anathematizare* P^{4} b. [e] *adnuntient* s. [f] *clamantes rep.* P^{3}, *clamans rep.* P^{4}. [g] *clamet . . . clamet . . . clamet* s. [h] *anathematizetur* P^{4} b. [i] *senifes* P^{1}, *scinifes* P^{24}, *sinifes* P^{3}.

[1] Act. 9, 15. [2] 1 Tim. 2, 7. [3] Hisce nominibus compellat haereticos respiciens ad plagas Aegyptias (Exod. 8). Eccli 10, 1: *muscae morientes* ('Eintagsfliegen').

X. '*Cur interdum divino providentia quosdam ecclesiarum magistros nova quaedam dogmata praedicare patiatur, causa est, ut temptet vos dominus deus vester*'.

(15) Sed dicet[a] aliquis: Cur ergo persaepe divinitus sinuntur excellentes quaedam personae in ecclesia constitutae res novas catholicis adnuntiare? Recta interrogatio et digna, quae diligentius atque uberius pertractetur; cui tamen non ingenio proprio, sed divinae legis auctoritate, ecclesiastici magisterii[b] documento satisfaciendum est. 2 Audiamus ergo sanctum Moysen, et ipse nos doceat, cur docti viri et, qui propter scientiae gratiam ab apostolo etiam prophetae nuncupantur, proferre interdum permittantur nova dogmata, quae vetus testamentum allegorico sermone deos alienos adpellare consuevit, eo quod scilicet ita ab haereticis ipsorum opiniones, sicut a gentilibus[c] dii sui, observentur. 3 Scribit ergo in Deuteronomio beatus Moyses[1]: *Si surrexerit*, inquit, *in medio tui propheta, aut qui*[d] *somnium vidisse se dicat*, — id est: magister in ecclesia constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua revelatione docere arbitrentur — 4 quid deinde?: *et praedixerit*, inquit, *signum atque portentum, et evenerit, quod locutus est*, — magnus profecto nescio quis significatur[e] magister et tantae scientiae, qui sectatoribus propriis non solum, quae humana sunt, nosse, verum etiam, quae supra hominem sunt, praenoscere posse videatur, quales fere discipuli sui iactitant fuisse Valentinum, Donatum, Photinum, Apollinarem ceterosque eiusmodi — 5 quid postea?: *et dixerit*, inquit, *tibi: eamus et sequamur deos alienos, quos ignoras, et serviamus eis*, — qui sunt *dii alieni*, nisi errores extranei? *quos ignorabas*, id est: novi et inauditi, *et serviamus eis*, id est: credamus eis, sequamur eos — 6 quid ad extremum?: *non audies*, inquit, *verba prophetae illius aut*

[a] *dicit* P[34]. [b] *magistri* s. [c] *gentibus* b. [d] ita P[1—4] b, *quis* si. [e] *signatur* P[8] b.

[1] Deut. 13, 1—3.

somniatoris. Et quare, oro te, a deo non prohibetur doceri, quod a deo prohibetur audiri? *Quia*, inquit, ***temptat vos dominus***[a] ***deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum an non in toto corde et in tota anima vestra.*** 7 Luce clarius aperta causa est, cur interdum divina providentia[b] quosdam ecclesiarum magistros nova quaedam dogmata praedicare patiatur: *ut temptet vos dominus*, inquit[c], *deus vester*. 8 Et[d] profecto magna temptatio est, cum ille, quem tu prophetam, quem prophetarum discipulum, quem doctorem et adsertorem veritatis putes, quem summa veneratione et amore complexus sis, is si subito[e] latenter noxios subinducat errores, quos nec cito deprehendere valeas, dum antiqui magisterii duceris praeiudicio, nec facile damnare audeas(?)[f], dum magistri veteris praepediris adfectu.

XI. *Quae dicta sunt, inlustrantur exemplis Nestorii, Photini, Apollinaris.*

(16) Hic forsitan efflagitet aliquis, ut ea, quae sancti Moysi verbis adserta sunt, ecclesiasticis aliquibus demonstrentur exemplis. Aequa expostulatio nec diu differenda. 2 Nam ut a proximis et manifestis incipiam, qualem fuisse nuper temptationem putamus, cum infelix ille Nestorius, subito ex ove conversus in lupum, gregem Christi lacerare coepisset, cum eum hi ipsi, qui rodebantur, ex magna adhuc parte ovem crederent ideoque morsibus suis[g] magis paterent? 3 Nam quis eum facile errare arbitraretur, quem tanto imperii iudicio electum, tanto sacerdotum studio prosecutum videret, qui, cum magno sanctorum amore, summo populi favore celebraretur, cottidie palam divina tractabat eloquia et noxios quosque[h] Judaeorum et gentilium

[a] $> P^4$. [b] *prudentia* P^1. [c] *inquit dominus* b. [d] *ut* P^3, $> P^4$. [e] ita P^{1-3}, *is subito* sbi, *subito* (sine: is si) P^4. [f] *dici das* P^{13}, *dicidas* P^2 prima manu, *diiudicas* P^2 altera manu, *audeas* P^4, *ducis fas* si, *fas ducas* b. [g] ita P^{1-4} bi, *eius* s. [h] *quoque* s.

confutabat errores[1]? 4 Quo tandem iste[a] modo non cuivis fidem faceret, se recta docere, recta praedicare, recta sentire, qui, ut uni haeresi suae aditum patefaceret, cunctarum haereseon blasphemias insectabatur[2]? Sed hoc erat illud, quod Moyses ait: *temptat vos dominus deus vester, si diligatis eum an non*[3].

5 Et ut Nestorium praetereamus, in quo plus semper admirationis quam utilitatis, plus famae quam experientiae fuit, quem opinione vulgi aliquamdiu magnum humana magis fecerat gratia quam divina, eos potius commemoremus, qui multis profectibus multaque industria praediti non parvae temptationi catholicis hominibus exstiterunt. 6 Velut apud Pannonias maiorum memoria Photinus[4] ecclesiam Sirmitanam temptasse memoratur, ubi cum magno omnium favore in sacerdotium fuisset adscitus et aliquamdiu tamquam catholicus administraret, subito sicut malus ille *propheta aut somniator*, quem Moyses significat, creditam sibi plebem dei persuadere coepit, ut *sequ*eretur *deos alienos*, id est errores extraneos, quos antea nesciebat. 7 Sed hoc usitatum; illud vero[b] perniciosum, quod ad tantum nefas non mediocribus adminiculis utebatur. Nam erat et ingenii viribus valens et doctrinae opibus excellens et eloquio praepotens, quippe qui utroque sermone copiose et graviter disputaret et

[a] *isto* s. [b] > P[4].

[1] De Nestorio fusius agit Socrates, H. e. VII 29. Post obitum Sisinnii episcopi anno 428 ab imperatore Theodosio iuniore episcopus renuntiatus est Constantinopolitanae sedis Nestorius, presbyter Antiochenus, vir sonora voce et expedita facundia et ob temperantiam a plurimis praedicatus. [2] Socrate teste (l. l.) Nestorius episcopus ordinatus illico coram universo populo imperatorem compellans celebrem illam protulit sententiam: *Δός μοι ὦ βασιλεῦ καθαρὰν τὴν γῆν τῶν αἱρετικῶν κἀγώ σοι τὸν οὐρανὸν ἀντιδώσω· συγκαθελέ μοι τοὺς αἱρετικοὺς κἀγὼ συγκαθελῶ σοι τοὺς Πέρσας.* Ex hoc dicto omnibus et levitas et violentia et arrogantia eius patuit. Deinde iam quinto post ordinationem die ecclesiam Arianorum subvertere conatus effecit, ut ipsi eam iniecto igne comburerent. Et si Gothofredo fidem habere licet, amplae illius legis ab imperatore exeunte mense Maio eiusdem anni contra haereticos latae (Cod. Theod. XVI 5, 65) Nestorius auctor fuit. [3] Deut. 13, 3. [4] De Photino cfr. supra ad c. 2, 3.

scriberet; quod monumentis librorum suorum manifestatur, quos idem partim graeco[a] partim latino sermone composuit. 8 Sed bene, quod commissae ipsi oves Christi, multum pro catholica fide vigilantes et cautae, cito ad praemonentis Moysi eloquia respexerunt[b], et prophetae atque pastoris sui licet admirarentur eloquentiam, temptationem tamen non ignorarunt. Nam quem antea quasi arietem gregis sequebantur, eundem deinceps velut lupum fugere coeperunt.

9 Neque solum Photini sed etiam Apollinaris[1] exemplo istius ecclesiasticae temptationis periculum discimus[c], et simul ad[d] observandae diligentius fidei custodiam[e] commonemur. Et ipse enim[f] auditoribus suis magnos aestus[g] et magnas generavit angustias, quippe cum eos huc ecclesiae traheret auctoritas, huc magistri retraheret consuetudo, cumque[h] inter utraque nutabundi et fluctuantes, quid potius sibi seligendum[i] foret, non expedirent[k]. 10 Sed forsitan eiusmodi ille vir erat, qui dignus esset facile contemni? Immo vero tantus ac talis, cui nimium cito in plurimis crederetur. Nam quid illo praestantius acumine exercitatione doctrina? 11 Quam multas ille haereses multis voluminibus obpressit[l], quot inimicos fidei confutavit[m] errores, indicio est opus illud triginta non minus librorum, nobilissimum et[n] maximum, quo insanas Porphyrii calumnias magna probationum[o] mole confudit[2]. 12 Longum est universa ipsius opera commemorare, quibus profecto summis aedificatoribus ecclesiae par esse potuisset, nisi profana illa haereticae curiositatis libidine novum nescio quid adinvenisset, quo et cunctos labores suos velut cuiusdam

[a] *partim graeco* > P^{1}. [b] *prospexerunt* P^{4}. [c] *dicimus* P^{1}. [d] *ab* P^{3}. [e] *custodia* P^{3}. [f] ita P^{1-4} i, *etenim ipse* sb. [g] *actus* s. [h] *sic* s. [i] *eligendum* P^{34}. [k] *expediunt* s. [l] *crederet* P^{3}. [m] ita P^{1-4}, *obpresserit . . . confutaverit* sbi. [n] *ac* b. [o] *probationis* P^{4}.

[1] De Apollinari egerunt: Voisin, L'Apollinarisme, Lovanii 1901; Lietzmann, Apollinaris von Laodicea und seine Schule I, Tubing. 1904. [2] Hi contra Porphyrium († 304) libri prorsus interierunt.

leprae admixtione foedaret, et committeret, ut[a] doctrina eius non tam aedificatio quam temptatio potius[b] ecclesiastica diceretur.

XII. *Haereses Photini, Apollinaris, Nestorii exponuntur in excursu.*

Hic a me forsitan deposcatur, ut horum, quos supra commemoravi, haereses exponam, Nestorii scilicet, Apollinaris et Photini. Hoc quidem ad rem, de qua nunc agimus, non adtinet. 2 Propositum etenim nobis est, non singulorum errores persequi, sed paucorum exempla proferre, quibus evidenter ac perspicue demonstretur illud, quod Moyses ait, quia scilicet, si quando ecclesiasticus aliquis magister, et ipse interpretandis prophetarum mysteriis propheta, novi quiddam in ecclesia[c] dei temptet inducere, ad temptationem id nostram fieri providentia divina patiatur. (17) 3 Utile[d] igitur fuerit in excursu, quid supra memorati haeretici sentiant, breviter exponere, id est Photinus, Apollinaris, Nestorius.

4 Photini ergo secta haec est. Dicit deum singulum esse et solitarium et more iudaico confitendum[e]. Trinitatis plenitudinem negat, neque ullam dei verbi aut ullam spiritus sancti putat esse personam. 5 Christum vero hominem tantummodo solitarium adserit, cui principium adscribit ex Maria; et hoc omnimodis dogmatizat, solam nos personam dei patris et solum Christum hominem colere debere. Haec ergo Photinus.

6 Apollinaris vero in unitate quidem trinitatis quasi consentire se iactitat, — et hoc ipsum non plena fidei sanitate — sed in domini incarnatione aperta professione blasphemat. Dicit enim in ipsa salvatoris nostri carne aut animam humanam penitus non fuisse aut certe talem fuisse, cui mens et ratio non esset[f]. 7 Sed et ipsam domini carnem non de sanctae virginis Mariae carne susceptam, sed de caelo in virginem descendisse dicebat,

[a] *ut committeret et* s. [b] > P^{1-4}. [c] ita P^{1-4}, *ecclesiam* sbi. [d] + *illud* P^{4}. [e] *confitendam* P^{4}. [f] *fuisse cui . . . esset* > P^{4}.

eamque, nutabundus semper et dubius, modo coaeternam deo
verbo, modo de verbi divinitate factam praedicabat. 8 Nolebat
enim in Christo duas esse[a] substantias, unam divinam alteram
humanam, unam ex patre alteram ex matre, sed ipsam verbi
naturam putabat esse discissam[b], quasi aliud eius permaneret
in deo, aliud vero versum fuisset in carnem; ut, cum veritas
dicat ex duabus substantiis unum esse Christum, ille contrarius
veritati ex una Christi divinitate duas adserat factas esse substantias.
Haec itaque Apollinaris.

9 Nestorius autem contrario Apollinari morbo, dum sese
duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit
repente personas, et inaudito scelere duos esse vult filios dei,
duos Christos, unum deum alterum hominem, unum, qui ex patre,
alterum, qui sit generatus[c] ex matre. 10 Atque ideo adserit
sanctam Mariam non theotocon sed christotocon esse dicendam,
quia scilicet ex ea non ille Christus, qui deus, sed ille, qui erat
homo, natus sit. 11 Quodsi quis eum putat in litteris suis unum
Christum dicere et unam Christi praedicare personam, non
temere[d] credat. Aut enim istud fallendi arte machinatus est, —
ut per bona facilius suaderet et mala, sicut ait apostolus: *Per
bonum mihi operatus est mortem*[1] — 12 aut ergo, ut diximus,
fraudulentiae causa quibusdam in locis scriptorum suorum unum
Christum et unam Christi personam credere se iactitat, aut certe
post partum iam virginis ita in unum Christum duas perhibet
convenisse personas, ut tamen conceptus seu partus virginei
tempore et aliquanto postea duos Christos fuisse contendat
13 ut[e], cum scilicet Christus homo communis primum et solitarius
natus sit, et necdum dei verbo[f] personae unitate sociatus,
postea in eum adsumentis[g] verbi persona descenderit, et, licet
nunc in dei gloria[h] maneat adsumptus, aliquamdiu tamen nihil
inter illum et ceteros homines interfuisse videatur.

[a] *esse duas* b. [b] *descissam* P4. [c] *generatus sit* P4.
[d] *temerare* P4. [e] *et* s. [f] *verbi* s. [g] *ut sumentis*
P3. [h] *gloriam* P3.

[1] Rom. 7, 13.

XIII. *Doctrina catholica de sancta trinitate et persona Christi distinctius explanatur.*

(18) Haec ergo Nestorius, Apollinaris, Photinus adversus catholicam fidem rabidi canes latrant, Photinus trinitatem non confitendo, Apollinaris convertibilem verbi dicendo naturam, et duas in Christo substantias non confitendo, et aut totam Christi animam aut certe mentem atque rationem in anima denegando, et adserendo pro sensu mentis fuisse dei verbum, Nestorius duos Christos aut semper esse aut aliquamdiu fuisse adseverando. 2 Ecclesia vero catholica et de deo et de salvatore nostro recta sentiens nec in trinitatis mysterio nec in Christi incarnatione blasphemat. 3 Nam et unam divinitatem in trinitatis plenitudine et trinitatis aequalitatem in una atque eadem maiestate veneratur, et unum Christum Jesum, non duos, eundemque deum pariter atque hominem confitetur. 4 Unam quidem in eo personam sed duas substantias[1], duas substantias[a] sed unam credit esse personam. Duas substantias, quia mutabile non est verbum dei, ut ipsum verteretur in carnem; unam personam, ne duos profitendo filios quaternitatem videatur colere, non trinitatem.

(19) 5 Sed operae pretium est, ut id[b] ipsum etiam atque etiam distinctius et expressius enucleemus. In deo una substantia sed tres personae; in Christo duae substantiae sed una persona. In trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud; in salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius. 6 Quomodo in trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud? Quia scilicet alia est persona patris alia filii alia spiritus sancti; sed tamen patris et filii et spiritus sancti non alia et alia sed una eademque natura. 7 Quomodo in salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius? Quia videlicet altera[c] substantia divini-

[a] *subsistentias* s. [b] > P^1 prima manu, P^4. [c] + *est* P^4.

[1] i. e. naturas; cfr. Tert., Adv. Prax. 27: Et adeo salva est utriusque proprietas substantiae, ut et spiritus res suas egerit in illo, i. e. virtutes et opera et signa, et caro passiones suas functa sit.

tatis altera humanitatis; sed tamen deitas et humanitas non alter et alter, sed unus idemque Christus, unus idemque filius dei, et unius eiusdemque Christi et filii dei una eademque persona; sicut in homine aliud caro et aliud anima, sed unus idemque homo anima et caro. 8 In Petro vel[a] Paulo aliud anima aliud caro, nec tamen duo Petri caro et anima, aut alter Paulus anima et alter caro, sed unus idemque Petrus unus idemque Paulus, ex duplici diversaque subsistens animi corporisque natura. 9 Ita igitur in uno eodemque Christo duae substantiae sunt, sed una divina altera humana, una ex patre deo altera ex matre virgine, una coaeterna et aequalis[b] patri altera ex tempore et minor patre, una consubstantialis patri altera consubstantialis matri, unus tamen idemque Christus in utraque substantia. 10 Non ergo alter Christus deus alter homo, non alter increatus alter creatus, non alter impassibilis alter passibilis, non alter aequalis patri alter minor patre, non alter ex patre alter ex matre, sed unus idemque Christus deus et homo, idem non creatus et creatus, idem incommutabilis et impassibilis idem commutatus et passus, idem patri et aequalis et minor, idem ex patre ante saecula genitus idem in saeculo ex matre generatus[c]: perfectus deus, perfectus homo; in deo summa divinitas, in homine plena humanitas. 11 Plena, inquam, humanitas, quippe quae[d] animam simul habeat et[e] carnem, sed carnem veram, nostram, maternam, animam vero intellectu praeditam, mente ac ratione pollentem.

12 Est ergo in Christo verbum anima caro, sed hoc totum unus est Christus, unus filius dei, et unus salvator ac redemptor noster. Unus autem non corruptibili nescio qua divinitatis et humanitatis confusione, sed integra et singulari quadam unitate personae. 13 Neque enim illa coniunctio alterum in alterum convertit atque mutavit, qui est error proprius Arrianorum[1], sed ita in unum potius utrumque compegit, ut manente

[a] *et* b. [b] *coaequalis* P4. [c] *genitus* P3. [d] + *in* P4. [e] > P4.

[1] Ariani, cum animam humanam in Christo fuisse negarent,

semper in Christo singularitate unius eiusdemque personae, in aeternum quoque permaneat proprietas uniuscuiusque naturae, quo scilicet nec umquam deus corpus esse incipiat, nec aliquando corpus corpus esse desistat. 14 Quod etiam humanae conditionis demonstratur exemplo. Neque enim in praesenti tantum sed in futuro quoque unusquisque hominum ex anima constabit et corpore, nec tamen umquam aut corpus in animam aut anima vertetur in corpus, sed unoquoque hominum sine fine victuro, in unoquoque hominum sine fine necessario utriusque substantiae differentia permanebit. 15 Ita[a] in Christo quoque utriusque substantiae[b] sua[c] cuique in aeternum proprietas, salva tamen personae unitate, retinenda est.

XIV. *Deus verbum, quae nostra sunt, non imitando vel simulando, sed vere suscepit.*

(20) Sed cum personam saepius nominamus et dicimus, quod deus per personam[d] homo factus sit, vehementer verendum est, ne[e] hoc dicere videamur, quod deus verbum sola[f] imitatione actionis, quae sunt nostra, susceperit, et, quicquid illud est conversationis humanae, quasi adumbratus non quasi verus homo fecerit; 2 sicut in theatris fieri solet, ubi unus plures effingit repente personas, quarum ipse nulla est. Quotienscumque etenim aliqua suscipitur imitatio actionis alienae, ita aliorum officia aut opera patrantur, ut tamen hi, qui agunt, non sint ipsi, quos agunt. 3 Neque enim, — ut verbi gratia saecularium [et[g] Manichaeorum][h] utamur exemplis — cum actor tragicus sacer-

[a] > P^4. [b] *differentia . . . substantiae* > P^1. [c] *suae* s.
[d] *persona* (pro: per pers.) s. [e] *nec* P^4. [f] > P^4.
[g] *est* P^2. [h] ita P^{1-4} s; ut spurium recte eiciunt bi.

passionem eius ad divinitatem referebant; hanc, quippe quae animae seu substantivae formae in homine locum teneret, in humanitatem quodam modo conversam esse adserebant; cfr. Hilar., De trin. X 9 et 18: *Ac ne verbi virtus atque natura defecisse a se existimaretur in carnem* squ.

dotem effingit[1] aut regem, sacerdos aut rex est; nam desinente actu simul et ea, quam[a] susceperat[b]. persona desistit. 4 Absit hoc a nobis nefarium scelestumque[c] ludibrium. Manichaeorum sit ista dementia, qui, phantasiae praedicatores[2], aiunt filium dei deum personam hominis non substantive[d] exstitisse sed actu putativo quodam et conversatione simulasse. 5 Catholica vero fides ita verbum dei hominem factum esse dicit, ut, quae nostra sunt, non fallaciter et adumbrate sed vere expresseque susciperet et, quae erant humana, non quasi aliena imitaretur sed potius ut sua gereret, et prorsus, quod agebat, hoc esset, quem agebat, is esset[e]; sicut ipsi nos quoque in eo, quod loquimur sapimus vivimus subsistimus, non imitamur homines sed sumus. 6 Neque enim Petrus et Johannes, ut eos potissimum nominem, imitando erant homines sed subsistendo. Neque item Paulus simulabat apostolum aut fingebat Paulum, sed erat apostolus et subsistebat Paulus. 7 Ita etiam deus verbum adsumendo et habendo carnem, loquendo faciendo patiendo per carnem — sine ulla tamen suae corruptione naturae — hoc omnino praestare dignatus est, ut hominem perfectum non imitaretur aut fingeret sed exhiberet, ut homo verus non videretur aut putaretur sed esset atque subsisteret. 8 Igitur sicut anima, connexa carni nec in carnem tamen versa, non imitatur hominem sed est homo, et homo non per simulationem sed per substantiam, ita etiam verbum deus —

[a] ita bi, *quae* P^{1-4} s. [b] *susciperat* P^{1}. [c] *sceleratumque* si. [d] ita i cum Costerio, *substantiae* P^{1-3} sb, *substantia* P^{4}. [e] ita P^{34}, *prorsus quod agebat hoc esset quod agebat is esset* P^{1}, *prorsus quod agebat is esset* P^{2}, *prorsus quod agebat hoc etiam quem agebat is esset* s, *prorsus quod agebat hoc etiam esset quem agebat is esset* bi.

[1] Id igitur temporis tragoedi et comoedi induebant palam ac publice personam episcopi non secus ac aliorum hominum (Baluze). At imperator Iustinianus theatralia exercentes schemate uti monachi aut monastriae aut cuiuscumque personae huiusmodi, gravibus etiam exsilii poenis intentatis, vetuit (Novella 123 fin.). [2] Manichaeos docetice de Christo sensisse notum est.

absque ulla sui conversione uniendo[a] se homini non confundendo — non imitando factus est homo, sed subsistendo. 9 Abiciatur ergo tota penitus personae illius intellegentia, quae fingendo imitatione suscipitur, ubi semper aliud est et aliud simulatur, ubi ille, qui agit, numquam is est, quem agit. 10 Absit etenim, ut hoc fallaci modo deus verbum personam hominis suscepisse credatur, sed ita potius, ut incommutabili sua manente substantia et in se perfecti hominis suscipiendo naturam ipse caro, ipse homo, ipse personam hominis exsisteret, non simulatoria sed vera, non imitativa sed substantiva, non denique, quae cum actione desisteret, sed quae prorsus in substantia permaneret.

XV. *Personae in Christo unitas iam in ipsa virginali conceptione perfecta est, ita ut Maria verissime theotokos adpelletur.*

Haec igitur in Christo personae unitas nequaquam post virginis partum sed in ipso virginis utero compacta atque perfecta est. (21) 2 Vehementer etenim[b] praecavere debemus, ut Christum non modo unum sed etiam semper unum confiteamur, quia intoleranda blasphemia est, ut, etiamsi nunc eum unum[c] esse concedas, aliquando tamen non unum sed duos fuisse[d] contendas, unum scilicet post tempus baptismatis, duos vero sub tempore nativitatis. 3 Quod inmensum sacrilegium non aliter profecto vitare poterimus, nisi unitum hominem deo, sed unitate personae, non ab[e] adscensu vel resurrectione vel baptismo[f], sed iam in matre, iam in utero, iam denique in ipsa virginali conceptione fateamur; propter quam personae unitatem indifferenter[g] atque promiscue et, quae dei sunt propria, tribuuntur homini, et, quae carnis propria, adscribuntur deo. 4 Inde est enim, quod divinitus scriptum est, et *filium hominis descendisse de*

[a] *veniendo* s. [b] *enim* b. [c] + *iam* P^4. [d] *esse* P^4.
[e] > s. [f] *baptismatis* P^3. [g] ita P^{1-4} b, + *ei* si.

caelo[1] et *dominum maiestatis crucifixum*[a][2] in terra; inde[b] etiam[c], ut carne domini facta, carne domini creata, ipsum *verbum* dei *factum*[3], ipsa sapientia dei impleta[4], scientia creata[5] dicatur, sicut in praescientia *manus* ipsius *et pedes*[d] *fossi*[6] esse referuntur. 5 Per hanc, inquam, personae unitatem illud quoque similis mysterii ratione perfectum est, ut, carne verbi ex integra matre nascente, ipse deus verbum natus ex virgine catholicissime credatur, impiissime denegetur.

6 Quae cum ita sint, absit, ut quisquam sanctam Mariam divinae gratiae privilegiis et[e] speciali gloria fraudare conetur. 7 Est enim singulari quodam domini ac dei nostri[f] filii autem sui munere verissime ac beatissime theotocos confitenda, sed non eo more[g] theotocos, quo impia quaedam haeresis suspicatur, quae adserit eam dei matrem sola adpellatione dicendam[h], quod[i] eum scilicet pepererit hominem, qui postea factus est deus, sicut dicimus presbyteri matrem aut episcopi matrem non iam presbyterum aut episcopum pariendo sed eum generando hominem, qui postea presbyter vel episcopus factus est. 8 Non ita, inquam, sancta Maria theotocos, sed ideo potius, quoniam, ut supra dictum est, iam in eius sacrato utero sacrosanctum illud mysterium perpetratum est, quod propter singularem quandam atque unicam personae unitatem, sicut verbum in carne caro, ita homo in deo deus est.

XVI. ‘*Quae de supra memoratis haeresibus vel de catholica fide breviter dicta sunt, brevius strictiusque repetamus*’.

(22) Sed iam ea, quae de supra[k] memoratis haeresibus[7] vel de catholica fide breviter dicta sunt, renovandae causa

a *filius ... dominus ... crucifixus* P^{1-4}. b + *et* s. c ita P^{1-4}, + *est* sbi. d ita P^{124} si, *manus et pedes eius* P^{3}, *manus ipsius et pedes eius* b. e *ut* s. f *non* s. g ita P^{1-4}, *modo* sbi; cfr. c. 6, 8 et 26, 7. h *dicenda* P^{1}. i ita P^{1-4} b, *quae* si. k *supra de* b.

1 Joh. 3, 13. 2 1 Cor. 2, 8. 3 Joh. 1, 14. 4 Eccli 24, 35. 5 Eccli 1, 4; 24, 12. 6 Ps. 21, 17. 7 Supra c. 12—14.

memoriae brevius strictiusque repetamus, quo scilicet et intelle-
gantur iterata plenius et firmius inculcata teneantur. 2 Ana-
thema igitur Photino non recipienti[a] plenitudinem trinitatis et
Christum hominem tantummodo solitarium praedicanti. Anathema
Apollinari adserenti in Christo conversae divinitatis corruptionem
et auferenti perfectae humanitatis proprietatem. Anathema
Nestorio neganti ex virgine deum natum, adserenti duos Christos,
et explosa trinitatis fide quaternitatem nobis introducenti. 3 Beata
vero catholica ecclesia, quae unum deum in trinitatis plenitudine
et item trinitatis aequalitatem in una divinitate veneratur, ut
neque singularitas substantiae personarum confundat proprietatem,
neque item trinitatis distinctio unitatem separet deitatis[b][1]. 4 Beata,
inquam, ecclesia, quae in Christo duas veras perfectasque sub-
stantias sed unam Christi credit esse personam, ut neque natu-
rarum distinctio unitatem personae dividat, neque item personae
unitas differentiam confundat substantiarum. 5 Beata, inquam,
ecclesia, quae, ut unum semper Christum et esse et fuisse fateatur,
unitum hominem deo non post partum sed iam in ipso matris
utero confitetur. 6 Beata, inquam, ecclesia, quae deum factum
hominem non conversione naturae sed personae ratione intellegit,
personae autem non simulatoriae et transeuntis sed substantivae
ac permanentis. 7 Beata, inquam, ecclesia, quae hanc personae
unitatem tantam vim habere praedicat, ut propter eam miro
ineffabilique mysterio et divina homini et deo adscribat humana;
nam propter eam et hominem de caelo secundum deum descen-
disse non abnegat et deum secundum hominem credit in terra
factum passum et crucifixum; propter eam denique et hominem
dei filium et deum filium virginis confitetur. 8 Beata igitur ac

[a] *recipiendo* P^{1-4}. [b] > P^4.

[1] Multa, quae cum in capitibus antecedentibus tum in hoc capite leguntur, mirum quantum redolent symbolum Athanasianum. Unde Vincentium nostrum eius symboli, quod saeculo quinto in Aquitania ortum esse omnes fere consentiunt, auctorem esse haud inmerito Ommaney coniecit (A critical dissertation on the Athanasian creed, Oxoniae 1897).

veneranda, benedicta et sacrosancta et omnino supernae illi angelorum laudationi comparanda confessio, quae unum dominum deum trina sanctificatione glorificat; idcirco etenim vel maxime unitatem Christi praedicat, ne mysterium trinitatis[a] excedat. 9 Haec in excursu dicta sint, alias, si deo placuerit, uberius tractanda et[b] explicanda. Nunc ad propositum redeamus.

XVII. *Quo doctior et maior fuit Origenes, eo periculosiori temptationi ipse et scripta, quae eius nomine feruntur, christianis evaserunt.*

(23) Dicebamus ergo in superioribus[1], quod in ecclesia dei temptatio esset populi error magistri, et tanto maior temptatio, quanto ipse esset doctior, qui erraret. Quod primum scripturae auctoritate, deinde ecclesiasticis docebamus exemplis, eorum scilicet commemoratione, qui, cum aliquamdiu sanae fidei forent habiti, ad extremum tamen aut in alienam decidisset sectam aut ipsi suam haeresim condidissent. 2 Magna profecto res et ad discendum utilis et ad recolendum necessaria, quam etiam atque[c] etiam exemplorum molibus inlustrare atque inculcare debemus, ut omnes vere[d] catholici noverint, se cum ecclesia doctores recipere, non cum doctoribus ecclesiae fidem deserere debere.

3 Sed ego ita arbitror, quod, cum multos in hoc temptandi genere proferre valeamus, nemo paene sit, qui Origenis temptationi valeat comparari, in quo plura adeo praeclara, adeo singularia, adeo mira exstiterunt, ut inter initia habendam cunctis adsertionibus eius fidem quivis ille facile iudicaret. 4 Nam si vita facit auctoritatem, magna illi industria, magna pudicitia patientia tolerantia. Si genus vel eruditio, quid eo nobilius, qui primum in ea domo natus est, quae est inlustrata martyrio[2], deinde pro Christo non solum patre sed omni quoque[e] facultate privatus, tantum inter sanctae paupertatis profecit angustias, ut

[a] *trinitatem* s. [b] $>$ s. [c] $>$ P^1. [d] ita P^4 bi, *fere* P^{1-3} s; cfr. c. 20, 1: *germanus catholicus*. [e] $>$ P^1.

[1] Cap. X 1. [2] Leonidas martyrium subiit anno 202.

pro nomine dominicae confessionis saepius, ut ferunt, adfligeretur[1]! 5 Neque vero haec in illo sola erant, quae cuncta postea temptationi forent, sed tanta etiam vis ingenii, tam profundi, tam acris, tam elegantis, ut omnes paene multum longeque superaret[a], tanta doctrinae ac totius eruditionis magnificentia, ut pauca forent divinae[b], paene[c] fortasse nulla[d] humanae philosophiae, quae non penitus adsequeretur; cuius scientiae cum graeca concederent[e], hebraea quoque elaborata sunt[2]. 6 Eloquentiam vero quid memorem, cuius fuit tam amoena, tam lactea[f], tam dulcis oratio, ut mihi ex ore ipsius non tam verba quam mella quaedam fluxisse videantur! Quae non ille persuasu difficilia disputandi viribus elimpidavit[3], quae factu ardua non, ut facillima viderentur, effecit? 7 Sed forsitan argumentorum tantummodo nexibus adsertiones suas texuit? Immo plane nemo umquam magistrorum fuit, qui pluribus divinae legis uteretur exemplis. Sed, credo, pauca conscripsit? Nemo mortalium plura, ut mihi sua omnia non solum non(?)[g] perlegi[h] sed ne inveniri[i] quidem posse videantur, cui, ne quicquam ad scientiae instrumenta deesset, etiam plenitudo exabundavit aetatis.

[a] *superarit* s. [b] *divina* P^{1-4}. [c] > P^{4}. [d] *nullae* s. [e] ita bi, *non cederent* P^{1-3}, *non crederent* P^{4}, *Graeci non crederent* s. [f] *laeta* s. [g] ita P^{1-4}, > s; Iuelicher particulam *non* eiecit propter c. 9, 9, haud scio an recte. [h] *perlegisse* s. [i] *invenire* P^{2}.

[1] Origenem in persecutione Decii in carcerem coniectum, eculeo inpositum, ignis minas reliquaque tormenta fortiter tulisse narrat Eusebius, H. e. VI 39, 5. [2] Studium scientiae in eo maius erat, quam ut graecae litterae ei satisfacere possent; itaque ad hebraea quoque discenda et elucubranda se contulit; cfr. Hieronymum (De vir. inl. 54): *Quis autem ignorat, quod tantum habuerit in scripturis sanctis studii, ut etiam hebraeam linguam contra aetatis gentisque suae naturam edisceret?* Inlustrissimum huius operae Origenis monumentum fuit ingens illud volumen, cui nomen erat Hexapla. At notandum est, non ita multum Origenem in studiis hebraicis profecisse, id quod ipse narrat (Hom. in Num. 14, 1: *aiunt ergo qui hebraicas litteras legunt;* In Gen. 12, 1). [3] conlustravit.

8 Sed forsitan discipulis parum felix? Quis umquam felicior? Nempe innumeri ex sinu suo doctores, innumeri sacerdotes confessores et martyres exstiterunt. 9 Jam vero quanta apud omnes illius admiratio, quanta gloria, quanta gratia fuerit, quis exsequi valeat? Quis non ad eum paulo religiosior ex ultimis mundi partibus advolavit? Quis christianorum non paene ut prophetam, quis philosophorum non ut magistrum veneratus est? 10 Quam autem non solum privatae conditioni, sed ipsi quoque fuerit reverendus imperio, declarant historiae, quae eum a matre[1] Alexandri imperatoris accitum ferunt, caelestis utique[a] sapientiae merito, cuius et ille gratia et amore illa flagrabat; sed et eiusdem epistulae testimonium perhibent, quas ad Philippum imperatorem[2], qui primus Romanorum principum christianus fuit[3], christiani magisterii auctoritate conscripsit[b]. 11 De cuius incredibili quadam scientia, si quis referentibus nobis christianum non accipit testimonium, saltem testificantibus philosophis gentilem recipiat confessionem. Ait namque impius ille Porphyrius, excitum se fama ipsius Alexandriam puerum fere perrexisse ibique eum vidisse iam senem sed plane talem tantumque, qui arcem totius scientiae condidisset[c]. 12 Dies me citius defecerit, quam ea, quae in illo viro praeclara exstiterunt, vel ex minima saltem parte perstringam — quae tamen omnia non solum ad religionis gloriam sed etiam ad temptationis magnitudinem pertinebant. Quotus enim quisque tanti ingenii, tantae doctrinae, tantae gratiae virum †[d] aut facile deponeret, ac non illa potius uteretur

[a] *utique caelestis* P[4]. [b] *scribit* P[1]. [c] *conscendisset* P[4]. [d] hic aliqua verba intercidisse videntur.

[1] Iulia Mammaea, quae eum Antiochiam accersivit. [2] De epistula ab Origene ad imperatorem Philippum et altera ad Severam uxorem eius scripta loquitur Eus., H. e. VI 36, 3. [3] Idem iisdem verbis tradunt Eus., Chron. ad a. 247, et Oros., Hist. VII 20; praeterea Eusebius (l. l.) rumorem exisse narrat, imperatorem Philippum, cum nocte antepaschali orationibus ecclesiasticis interesse vellet Antiochiae, ab episcopo (Babyla) admonitum, ut in ordinibus peccatorum se conlocaret, paruisse. At tota de christianismo huius imperatoris narratio fabulosa videtur esse.

sententia, se cum Origene errare malle quam cum aliis vera sentire[1]? 13 Et quid plura? Eo res decidit, ut tantae personae, tanti doctoris, tanti prophetae non *humana*[a] aliqua sed, ut exitus docuit, nimium periculosa *temptatio* plurimos a fidei integritate deduceret[2]. 14 Quamobrem hic idem[b] Origenes tantus ac talis, dum gratia dei insolentius abutitur, dum ingenio suo nimium indulget sibique satis credit, cum[c] parvi pendit antiquam christianae religionis simplicitatem, dum se plus cunctis[d] sapere praesumit, dum ecclesiasticas traditiones et veterum magisteria contemnens quaedam scripturarum capitula novo more interpretatur[3], 15 meruit, ut de se quoque ecclesiae dei diceretur: *Si surrexerit in medio tui propheta,* et paulo post: *non audies,* inquit, *verba prophetae illius;* et item: *quia,* inquit, *temptat vos*[e] *dominus deus vester, utrum diligatis eum an non*[4]. 16 Vere non solum temptatio sed etiam magna temptatio, deditam sibi atque in se pendentem ecclesiam admiratione ingenii, scientiae, eloquentiae, conversationis et gratiae, nihil de se suspicantem, nihil[f] verentem, subito a veteri religione in novam profanitatem sensim paulatimque traducere. 17 Sed dicet[g] aliquis, corruptos esse Origenis libros[5]. Non resisto, quin potius et malo. Nam id a quibusdam et traditum et scriptum est, non catholicis tantum verum etiam haereticis. 18 Sed illud est, quod nunc

[a] *una* P4. [b] > b. [c] *dum* P4. [d] *cunctis plus* P4.
[e] *quia tentat vos inquit* b. [f] + *se* s. [g] *dicit* P4.

[1] Cic., Tusc. I 17, 39: *Errare mehercule malo cum Platone ... quam cum istis vera sentire.* [2] Certamina, quae exeunte saeculo quarto inter episcopos et monachos Aegypti de Origene orta erant, oculis dicendo quasi subicit Sulpicius Severus, Dial. I 6. [3] Origenes allegoricae interpretationi nimis indulgebat; cfr. Epiph., Ancor. 54: *Οὕτως οἱ πολλοὶ καὶ περὶ παραδείσου ἀλληγοροῦσιν, ὡς ὁ θεήλατος Ὠριγένης ἠθέλησε φαντασίαν μᾶλλον ἤπερ ἀλήθειαν τῷ βίῳ συνεισενέγκασθαι.* [4] Deut. 13, 1—3. [5] Libros suos ab haereticis corruptos esse iam Origenes questus est ipse et multi postea idem repetivere, ex. gr. Sulp. Severus, Dial. I 6. Nostris temporibus Vincenzi, professor Romanus, eandem sententiam defendit (In s. Gregorii Nysseni et Origenis scripta et doctrinam nova recensio, 4 voll., Romae 1864—1869).

debemus advertere, etsi non ipsum, libros tamen sub nomine suo editos, magnae esse temptationi, qui multis blasphemiarum vulneribus scatentes non ut alieni sed quasi sui et leguntur et amantur, ut, etsi in errore concipiendo Origenis non fuit sensus, ad errorem tamen persuadendum Origenis auctoritas valere videatur.

XVIII. '*Sed et Tertulliani quoque eadem ratio est*'.

(24) Sed et Tertulliani quoque eadem ratio est. Nam sicut ille apud Graecos, ita hic apud Latinos nostrorum omnium facile princeps iudicandus est. Quid enim hoc viro doctius, quid in divinis atque humanis rebus exercitatius? 2 Nempe omnem philosophiam et cunctas philosophorum sectas, auctores adsertoresque sectarum omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum ac studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est. 3 Ingenio vero nonne tam gravi ac vehementi excelluit, ut nihil sibi[a] paene ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine inruperit aut pondere eliserit? 4 Jam porro orationis suae laudes quis exsequi valeat: quae tanta nescio qua rationum necessitate conserta est, ut ad consensum sui, quos suadere non potuerit[b], impellat[1]; cuius, quot paene verba, tot sententiae sunt, quot sensus, tot victoriae! Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeae, Hermogenes, iudaei, gentiles,

a *sibi nihil* b. b *poterit* P^4.

1 Ita etiam Augustinus, De haer. 86: *a Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissime scripta.* At Lactantius, Inst. div. V 1, 23: *Tertullianus fuit omni genere litterarum peritus, sed in eloquendo parum facilis et minus comptus et multum obscurus fuit;* Hieronymus, Ep. 58, 10: *Tertullianus creber est in sententiis, sed difficilis in loquendo.* 3 Hanc sententiam Vincentius mutuatus esse videtur ab Hieronymo, Ep. 48, 13: *Legite Platonem, Theophrastum . . . quae verba non sensuum? qui sensus non victoriae?* Notandum vero est, alteram eius locutionis partem minus quadrare in Tertullianum, quippe qui sententiis suis acutis et concinnis saepe magis perculerit et obstupefecerit quam persuaserit viceritque.

gnostici ceterique, quorum ille blasphemias multis ac magnis voluminum suorum molibus velut quibusdam fulminibus evertit. 5 Et tamen hic quoque post haec omnia, hic, inquam, Tertullianus, catholici dogmatis, id est universalis ac vetustae fidei parum tenax, ac disertior[a] multo quam fidelior[b][1], mutata deinceps sententia fecit ad extremum, quod de eo beatus confessor Hilarius quodam loco scribit[c]: *Sequenti*, inquit, *errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem*[2]*;* et fuit ipse quoque in ecclesia magna temptatio. 6 Sed de hoc nolo plura dicere. Hoc tantum commemorabo, quod contra Moysi praeceptum exsurgentes in ecclesia novellas Montani furias et insana illa insanarum mulierum[3] novicii dogmatis somnia veras prophetias adseverando meruit, ut de se quoque et scripturis suis diceretur: *Si surrexerit*[d] *in medio tui propheta,* et mox: *non audies verba prophetae illius;* quare? *quia,* inquit, *temptat vos dominus*[e] *vester, utrum diligatis eum an non*[4].

XIX. *Paucis comprehenduntur, quae c. 17 et 18 exposita sunt.*

His igitur tot ac tantis ceterisque eiusmodi ecclesiasticorum exemplorum molibus evidenter advertere et secundum Deuteronomii leges luce clarius intellegere debemus, quod, si quando aliquis ecclesiasticus magister a fide aberraverit, ad temptationem id nostram fieri providentia divina patiatur, *utrum diligamus deum an non in toto corde et in tota anima* nostra.

a ita bi, *dissertior* s, *desertior* P^{1-3}, *dessertior* P^{4}. b ita P^{1-4}, *felicior* sbi. c *scripsit* P^{4}. d *surrexit* $P^{1\,2}$. e + *deus* b.

1 Ita legitur in codicibus quattuor Parisinis et apud Pithoeum; posteriores editores omnes cum Sichardo et Costerio scripsere: *felicior;* at huic vocabulo obstrepit antecedens sententia: *quot sensus tot victoriae.* 2 Comment. in Matth. 5, 1. 3 Priscillae et Maximillae. 4 Deut. 13, 1—3.

XX. *Definitur 'verus et germanus catholicus'; haeretici paleae conferuntur.*

(25) Quae cum ita sint, ille est verus et germanus[a] catholicus, qui veritatem dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus[1] diligit, qui divinae religioni, qui catholicae fidei nihil praeponit, non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam, 2 sed haec cuncta despiciens et in fide fixus stabilis permanens, quicquid universaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum credendumque decernit, quicquid vero ab aliquo deinceps uno praeter omnes vel contra omnes[b] sanctos novum et inauditum subinduci senserit, id non ad religionem sed ad temptationem potius intellegit[c] pertinere, tum praecipue beati apostoli Pauli eruditus eloquiis. 3 Hoc est enim, quod in prima ad Corinthios[d] scribit: *Oportet*, inquit, *et haereses esse*, *ut probati manifesti fiant in vobis*[2]*;* ac si diceret: Ob hoc[e] haereseon non statim divinitus eradicantur auctores, ut probati manifesti fiant, id est: ut[f] unusquisque quam tenax et fidelis et fixus catholicae fidei sit amator adpareat.

4 Et revera, cum quaeque novitas ebullit, statim cernitur frumentorum gravitas et levitas palearum[3]; tunc sine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alii illico prorsus peravolant[g], alii vero, tantummodo excussi[h], et perire metuunt et redire erubescunt, saucii, semineces ac semivivi, quippe qui tantam[i] veneni hauserint quantitatem, quae nec occidat nec digeratur, nec mori cogat nec vivere sinat. 5 Heu miseranda conditio! Quantis illi curarum aestibus, quantis turbinibus exagitantur! Nunc etenim, qua ventus impulerit, incitato errore rapiuntur, nunc in semetipsos

[a] + *et* sb. [b] *vel contra omnes* > P^1. [c] *intelleget* P^{34}, *intellegat* s. [d] + *epistula* b. [e] + *inquit* P^{134} s. [f] > s. [g] ita P^{1-4}, *avolant* sbi. [h] *excusi* P^1. [i] *tantum* P^{1-3}.

[1] Eph. 1, 23. [2] 1 Cor. 11, 19. [3] Matth. 3, 12.

reversi tamquam contrarii fluctus reliduntur; nunc temeraria praesumptione et ea, quae incerta videntur, adprobant, nunc inrationali metu, etiam quae certa sunt[a], expavescunt: incerti, qua eant, qua redeant, quid adpetant, quid fugiant, qui teneant, quid dimittant. 6 Quae quidem dubii et male penduli cordis adflictio divinae[b] erga se miserationis est medicina, si sapiant. 7 Idcirco etenim extra tutissimum catholicae fidei portum diversis cogitationum quatiuntur verberantur ac paene enecantur[c] procellis, ut excussa in altum elatae mentis vela deponant, quae male novitatem ventis expanderant, seseque intra fidissimam stationem placidae ac bonae matris reducant et teneant, atque amaros illos turbulentosque errorum fluctus primitus revomant, ut possint deinceps *vivae* et *salientis aquae*[1] fluenta potare. 8 Dediscant bene, quod didicerant non bene, et ex toto ecclesiae dogmate, quod intellectu capi potest, capiant, quod non potest, credant[2].

XXI. *In rebus fidei nihil esse novandum probatur ex 1 Tim. 6, 20 et 21.*

(26) Quae cum ita sint, iterum atque iterum eadem mecum revolvens et reputans, mirari satis nequeo tantam quorundam hominum vesaniam, tantam excaecatae mentis impietatem, tantam postremo errandi libidinem, ut contenti non sint tradita et recepta semel[d] antiquitus credendi regula, sed nova ac nova in diem[e] quaerant, semperque aliquid gestiant religioni addere, mutare, detrahere; 2 quasi non caeleste dogma sit, quod semel revelatum esse sufficiat, sed terrena institutio, quae aliter perfici nisi adsidua emendatione, immo potius reprehensione, non posset[f],

[a] *sint* s. [b] *divina* P^{1-4} s. [c] *necantur* s. [d] *tradita semel et accepta* b. [e] *de die in diem* i. [f] *possit* b.

[1] Joh. 4, 10. 14. [2] August., De trin. VII fin.: *Quod si intellectu capi non potest, fide teneatur.* In Joh. 8, 15 (tract. 36, 7): *Immo ideo bene creditur, quia non cito capitur; nam si cito caperetur, non opus erat, ut crederetur, quia videretur.*

cum divina clament oracula: *Ne transferas terminos, quos
posuerunt patres tui*[1], et: *Super iudicantem ne iudices*[2], et:
Scindentem sepem mordebit eum serpens[3], 3 et illud apostolicum,
quo omnes omnium haereseon sceleratae novitates velut quodam
spiritali gladio saepe truncatae semperque truncandae sunt: *O
Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates*[4] *et obpositiones falsi nominis scientiae, quam quidam
promittentes circa fidem exciderunt*[5]. 4 Et post haec inveniuntur
aliqui tanta inveteratae frontis duritia, tanta impudentiae incude,
tanto adamante[a] pertinaciae, qui tantis eloquiorum caelestium
molibus non succumbant, tantis ponderibus non fatiscant, tantis
malleis non conquassentur, tantis postremo fulminibus non conterantur!
5 *Devita*, inquit, *profanas vocum novitates;* non
dixit: antiquitates, non dixit: vetustates, immo plane, quid e
contrario sequeretur, ostendit. Nam si vitanda est novitas,
tenenda est antiquitas, et si profana est novitas, sacrata est
vetustas. 6 *Et obpositiones*, inquit, *falsi nominis scientiae.*
Vere falsum nomen apud doctrinas haereticorum, ut ignorantia
scientiae et caligo serenitatis et tenebrae luminis adpellatione
fucentur. *Quam quidam*, inquit, *promittentes circa fidem exciderunt.* Quid promittentes exciderunt[b], nisi novam nescio
quam ignoratamque doctrinam?

7 Audias etenim quosdam ipsorum dicere: Venite, o insipientes et miseri, qui vulgo[c] catholici vocitamini, et discite
fidem veram, quam praeter nos nullus intellegit, quae multis
ante saeculis latuit, nuper vero revelata et ostensa est. 8 Sed
discite furtim atque secretim, delectabit enim vos; et item, cum
didiceritis, latenter docete, ne mundus audiat, ne[d] ecclesia sciat;
paucis namque concessum est tanti mysterii capere secretum.
9 Nonne haec verba sunt illius meretricis, quae apud Solomonis[e]

[a] *tam adamantinae* s. [b] *Quid . . . exciderunt* > P^{1}.
[c] *o . . . vulgo* > P^{34}. [d] *nec* b. [e] *Salomonis* P^{34} b.

[1] Prov. 22, 28. [2] Eccli 8, 17. [3] Eccles. 10, 8. [4] graece:
κενοφωνίας. [5] 1 Tim. 6, 20 s.

Proverbia *vocat ad se praetereuntes viam, qui dirigunt iter suum? Qui est*, inquit, *vestrum insipientissimus, devertat*[a] *ad me.* Inopes autem sensu exhortatur[b] dicens: *Panes occultos libenter adtingite, et aquam dulcem furtim bibite.* 10 Quid deinde? *At ille*, inquit, *nescit, quoniam terrigenae apud eam pereunt*[c][1]. Qui sunt isti terrigenae? Exponat apostolus: qui *circa fidem*, inquit, *exciderunt*[2].

XXII. *Eadem res continuatur.*

(27) Sed operae pretium est totum ipsum apostoli capitulum diligentius pertractare. *O Timothee*, inquit, *depositum custodi, devitans profanas vocum novitates*[3]. *O!* Exclamatio ista et praescientiae est pariter et caritatis; praevidebat enim futuros, quos etiam praedolebat, errores. 2 Quis est hodie Timotheus nisi vel generaliter universa ecclesia vel specialiter totum corpus praepositorum, qui integram divini cultus scientiam vel habere ipsi debent vel aliis infundere? 3 Quid est: *depositum custodi?* Custodi[d], inquit, propter fures, propter inimicos, ne dormientibus hominibus superseminent zizania super illud tritici bonum semen, quod seminaverat filius hominis in agro suo[4]. 4 *Depositum*, inquit, *custodi*. Quid est *depositum?* Id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum, quod accepisti, non quod excogitasti, rem non ingenii sed doctrinae, non usurpationis privatae sed publicae traditionis, rem ad te perductam, non a te prolatam, in qua non auctor debes esse sed custos, non institutor sed sectator, non ducens sed sequens. 5 *Depositum*, inquit, *custodi:* catholicae fidei *talentum*[5] inviolatum inlibatumque conserva. Quod tibi creditum est[e], hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Aurum accepisti, aurum redde; nolo mihi pro aliis alia subicias, nolo pro auro aut inpudenter plumbum

[a] ita P[134], *divertat* P[2] sbi. [b] *exhortor* P[1—4]. [c] *quomodo . . . pereant* s. [d] > P[34]. [e] > b.

[1] Prov. 9, 15—18. [2] 1 Tim. 6, 21. [3] 1 Tim. 6, 20. [4] Matth. 13, 24 ss, [5] Matth. 25, 15.

aut fraudulenter aeramenta subponas; nolo auri speciem sed naturam plane[a]. 6 *O Timothee*, o sacerdos, o tractator[1], o doctor, si te divinum munus idoneum fecerit ingenio exercitatione doctrina, esto spiritalis tabernaculi Beseleel[2], pretiosas divini dogmatis gemmas exsculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adice splendorem gratiam venustatem. 7 Intellegatur te exponente inlustrius, quod antea obscurius credebatur. Per te posteritas intellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur. Eadem tamen, quae didicisti, doce, ut, cum dicas nove, non dicas nova.

XXIII. *Profectus fidei explicatur, quae incremento corporis humani similis et a permutatione aliena esse debet.*

(28) Sed forsitan dicit aliquis: Nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane et maximus. Nam quis ille est tam invidus hominibus, tam exosus deo, qui istud prohibere conetur? 2 Sed ita tamen, ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsum[b3] unaquaeque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur. 4 Crescat igitur oportet et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius ecclesiae — aetatum ac saeculorum gradibus — intellegentia, scientia, sapientia, sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.

(29) 4 Imitetur animarum religio rationem corporum, quae, licet annorum processu numeros suos evolvant et explicent,

[a] *plene* P[4]. [b] ita P[1–4] b; *semetipsa* si.

[1] Hoc vocabulum, quod tunc temporis a scriptoribus ecclesiasticis in usum introductum est, significat: explicator seu doctor (cfr. c. 28, 7). [2] Beseleel prae omnibus a deo electus est, ut tabernaculum, arcam foederis, vasa sacra fabricaretur (Exod. 31, 2 ss.). [3] Formula 'in semetipsum' adverbialiter usurpata esse videtur ut 'in idipsum' saepe in Vulgata versione.

eadem tamen, quae erant, permanent. 5 Multum interest inter pueritiae florem et senectutis maturitatem, sed iidem[a] ipsi fiunt senes, qui fuerant adulescentes, ut, quamvis unius eiusdemque hominis status habitusque mutetur, una tamen nihilominus eademque natura, una eademque persona sit. Parva lactentium membra, magna iuvenum: eadem ipsa sunt tamen. 6 Quot parvulorum artus, tot virorum, et si qua illa sunt, quae aevi maturioris aetate pariuntur, iam in seminis ratione proserta sunt, ut nihil novum postea proferatur in senibus, quod non in pueris iam ante latitaverit. 7 Unde non dubium est, hanc esse legitimam et rectam proficiendi regulam, hunc ratum atque pulcherrimum crescendi ordinem, si eas semper in grandioribus partes ac formas numerus detexat aetatis, quas[b] in parvulis creatoris sapientia praeliciaverat[c][1]. 8 Quodsi humana species in aliquam deinceps non sui generis vertatur effigiem, aut certe addatur quidpiam membrorum numero vel detrahatur, necesse est, ut totum corpus vel intercidat vel prodigiosum fiat vel certe debilitetur. 9 Ita etiam christianae religionis dogma sequatur has decet profectuum leges, ut annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate, incorruptum tamen inlibatumque permaneat et universis partium suarum mensuris cunctisque quasi membris ac sensibus propriis plenum[d] atque perfectum sit, quod nihil praeterea permutationis admittat, nulla proprietatis dispendia, nullam definitionis sustineat varietatem.

(30) 10 Exempli gratia: Severunt maiores nostri antiquitus in hac ecclesiastica segete triticeae fidei semina. Iniquum valde et incongruum est, ut nos eorum posteri pro germana veritate frumenti subditivum[f] zizaniae legamus[g] errorem. 11 Quin

[a] + *tamen* b. [b] *quasi* P^1. [c] *praeformaverat* b. [d] *plenam* P^1. [e] *triticae* P^1, *triticea* P^2, *triticeae* P^{34} sbi. [f] ita P^1 altera manu, P^2 i, *subsidivum* P^1 prima manu, *subsidititivum* P^{34}, *subdititium* sb. [g] *eligamus* s.

[1] Licium idem est ac filum; itaque praeliciat is, qui fila praenectit.

potius hoc rectum et consequens est, ut, primis atque extremis sibimet non discrepantibus, de incrementis triticeae[a] institutionis triticei[b] quoque dogmatis frugem demetamus, ut, cum aliquid ex illis seminum primordiis accessu temporis evolvatur, et nunc laetetur et excolatur, nihil tamen de germinis proprietate mutetur; addatur licet species forma distinctio, eadem tamen cuiusque generis natura permaneat. 12 Absit etenim, ut rosea illa catholici sensus plantaria in carduos[c] spinasque vertantur[d]. Absit, inquam, ut in isto spiritali paradiso de cinnamomi et balsami surculis lolium repente atque aconita proveniant. Quodcumque igitur in hac ecclesiae[e] dei agricultura fide patrum satum est, hoc idem filiorum industria decet excolatur et observetur, hoc idem floreat et[f] maturescat, hoc idem proficiat et perficiatur. 13 Fas est etenim, ut prisca illa caelestis philosophiae dogmata processu temporis excurentur limentur poliantur, sed nefas est, ut commutentur, nefas, ut detruncentur, ut mutilentur. Accipiant licet evidentiam lucem distinctionem, sed retineant necesse est plenitudinem integritatem proprietatem.

(31) 14 Nam si semel admissa fuerit haec impiae fraudis licentia, horreo dicere, quantum exscindendae[g] atque abolendae religionis periculum consequatur. Abdicata etenim qualibet parte catholici dogmatis alia quoque atque item alia, ac deinceps aliae et aliae[h] iam quasi ex more et licito abdicabuntur. Porro autem singillatim partibus repudiatis[i] quid aliud ad extremum sequetur[k], nisi ut totum pariter repudietur[l]! 15 Sed et[m] e contra, si novicia veteribus, extranea domesticis et profana sacratis admisceri coeperint, proserpat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac apud ecclesiam relinquatur intactum, nihil inlibatum, nihil integrum, nihil immaculatum, sed sit ibidem

a *triticae* P^{134}. b *triticae* P^{134}, *triticeae* P^2. c *carduus* P^{13}. d *vertatur* P^{34}. e *ecclesia* s. f *flore aetate* P^{1-4} s. g *extrudendae* P^1 altera manu, *exscindente* P^4. h *et aliae* > P^4, *alia et alia* sb. i ita sb, *repudiantis* P^4, *repudiandis* P^{123} i. k *sequeretur* P^4. l *repudiatur* s. m > P^4 b.

deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat antea castae et incorruptae sacrarium veritatis. Sed avertat hoc a suorum mentibus nefas divina pietas, sitque hic potius impiorum furor.

(32) 16 Christi vero ecclesia, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his umquam permutat, nihil minuit, nihil addit; non amputat necessaria, non adponit superflua; non amittit sua, non usurpat aliena; 17 sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua illa sunt[a] antiquitus informata et incohata, accuret et poliat, si qua iam expressa et enucleata, consolidet et[b] firmet, si qua iam confirmata et definita, custodiat. 18 Denique quid umquam aliud conciliorum decretis enisa[c] est, nisi ut, quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur; quod antea lentius praedicabatur, hoc idem postea[d] instantius praedicaretur; quod antea securius colebatur, hoc idem postea sollicitius excoleretur? 19 Hoc, inquam, semper neque quicquam praeterea, haereticorum novitatibus excitata, conciliorum suorum decretis catholica perfecit ecclesia, nisi ut, quod prius a maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturae chirographum consignaret, magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, et plerumque propter intellegentiae lucem non novum fidei sensum novae adpellationis proprietate signando.

XXIV. *Denuo explicatur exemplisque inlustratur apostoli illud 1 Tim. 6, 20.*

(33) Sed ad apostolum redeamus. *O Timothee,* inquit, *depositum custodi, devitans profanas vocum novitates*[1]. 2 *Devita,* inquit, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum, ne te

[a] *sunt illa* b. [b] > P^{123} sb. [c] *enixa* P^{4}. [d] *quod antea lentius . . . postea* > P^{1}.

[1] Tim. 6, 20.

non solum tactu sed etiam visu adflatuque percutiant. Quid est devitare? *Cum huiusmodi nec cibum sumere*[1]. Quid est: *devita? Si quis*, inquit, *venit ad vos et hanc doctrinam non adfert*[2]. Quam doctrinam nisi catholicam et universalem et unam eandemque per[a] singulas aetatum successiones incorrupta veritatis traditione manentem et usque in saecula sine fine mansuram? 5 Quid tum? *Nolite*, inquit, *recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit illi ave, communicat operibus eius malignis*[3]. *Profanas*, inquit, *vocum novitates*. Quid est: *profanas?* Quae nihil habent sacri, nihil religiosi, ab ecclesiae penetralibus, quae est templum dei[4], penitus extraneas. *Profanas*, inquit, *vocum novitates*. 4 *Vocum*, id est: dogmatum rerum sententiarum novitates, quae sunt vetustati, quae[b] antiquitati contrariae, quae si recipiantur, necesse est, ut fides beatorum patrum aut tota aut certe magna ex parte violetur[5]; necesse est, ut omnes omnium aetatum fideles, omnes sancti, omnes casti continentes virgines, omnes clerici[c] levitae et sacerdotes, tanta confessorum milia, tanti martyrum exercitus, tanta urbium, tanta populorum celebritas et multitudo, tot insulae provinciae reges gentes regna nationes, totus postremo iam paene terrarum orbis, per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto saeculorum tractu ignorasse errasse blasphemasse, nescisse quid crederet, pronuntietur.

(34) 6 *Profanas*, inquit, *vocum novitates devita*, quas recipere atque sectari numquam catholicorum, semper vero haereticorum fuit. Et revera, quae umquam haeresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore ebullivit?[d] 7 Quis umquam haereses instituit, nisi qui se prius ab ecclesiae catholicae universitatis et antiquitatis consensione discreverit? Quod ita esse luce clarius exempla demonstrant. 8 Quis enim umquam ante profanum illum Pelagium tantam virtutem liberi praesump-

[a] > P^4. [b] ita P^{1-4} si, *atque* b. [c] *omnes sancti virgines clerici* P^2, *cleri* (pro: clerici) P^{14}. [d] *ebulliunt* P^4.

[1] 1 Cor. 5, 11. [2] 2 Joh. 10. [3] 2 Joh. 11. [4] 1 Cor. 3, 16.

sit arbitrii, ut ad hoc in bonis rebus per actus singulos adiuvandum necessariam dei gratiam non putaret? 9 Quis ante prodigiosum[1] discipulum eius Caelestium reatu praevaricationis Adae omne humanum genus denegavit adstrictum? Quis ante sacrilegum Arrium trinitatis unitatem[a] discindere, quis ante sceleratum Sabellium unitatis trinitatem confundere ausus est? Quis ante crudelissimum Novatianum crudelem deum dixit, eo quod mallet mortem morientis, quam ut revertatur et vivat?[2]
10 Quis ante magum Simonem[3], apostolica districtione percussum[4], — a quo vetus ille turpitudinum gurges usque in novissimum Priscillianum continua et occulta successione manavit[5] — auctorem malorum, id est scelerum impietatem flagitiorumque nostrorum ausus est dicere creatorem deum? 11 Quippe quem adserit talem hominum manibus ipsam[b] suis creare naturam, quae proprio quodam motu et necessariae cuiusdam voluntatis impulsu nihil aliud possit, nihil aliud velit nisi peccare, eo quod furiis vitiorum omnium exagitata et inflammata in omnia[c] turpitudinum barathra inexhausta cupiditate rapiatur.

12 Innumera sunt talia, quae brevitatis studio praetermittimus, quibus tamen cunctis satis evidenter perspicueque monstratur, hoc apud omnes fere haereses quasi solemne esse ac legitimum, ut semper *profanis novitatibus* gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, et per *obpositiones falsi nominis scientiae a*

a *unitatis* P^1. b ita P^{1-4}, *ipsum* si. c *omnium* P^{34}.

1 Prodigiosus seu monstrosus haud scio an eam ob rem a Vincentio adpellatus sit, quod naturae vitio eunuchus e matris utero editus est. 2 Ezech. 33, 11. Novatiani atrocissima peccata (cum homicidium fornicationemque, tum defectionem a fide) ab ecclesia remitti posse negabant et soli deo reservabant. 3 Ex Simone Samaritano *universas haereses substitisse* eumque opera iusta necessaria non esse, immo praeceptis divinis homines in servitutem redigi docuisse narrat s. Irenaeus, Adv. haer. I 23, 2 et 3. 4 Act. 8, 20. 5 Prosperi Chronicon ad annum 379: *Ea tempestate Priscillianus episcopus de Gallaecia ex Manichaeorum et gnosticorum dogmate haeresim nominis sui condidit.*

fide naufragent[1]. 13 Contra vero catholicorum hoc vere[a] proprium, *deposita* sanctorum patrum et commissa servare, damnare profanas novitates, et, *sicut dixit atque iterum praedixit* apostolus: *Si quis adnuntiaverit, praeterquam quod acceptum est, anathemate*[2].

XXV. *Haereticos sacra scriptura uti, immo vero abuti ex eorum scriptis et novi testamenti dictis demonstratur.*

(35) Hic fortasse aliquis interroget, an et haeretici divinae scripturae testimoniis utantur. Utuntur plane et vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quaeque sanctae legis volumina, per Moysi, per Regnorum[b] libros, per Psalmos, per Apostolos, per Evangelia, per Prophetas. 2 Sive enim apud suos sive alienos, sive privatim sive publice, sive in sermonibus sive in libris, sive in conviviis sive in plateis: nihil umquam paene de suo proferunt, quod non etiam scripturae verbis adumbrare conentur. 3 Lege Pauli Samosateni opuscula[3] Priscilliani[4], Eunomii[5], Joviniani[6] reliquarumque pestium, cernas[c] infinitam exemplorum congeriem, prope nullam omitti paginam, quae non novi aut veteris testamenti sententiis fucata et[d] colorata sit. 4 Sed tanto magis cavendi et pertimescendi sunt, quanto

[a] ita i, *forte* P^{1-3}, *fore* P^4, *fere* s. [b] *Regum* b. [c] *cernis* P^4. [d] *ac* P^4.

[1] 1 Tim. 6, 20 s.; 1, 19. [2] Gal. 1, 9. [3] Haec opuscula non iam exstant; quinque fragmenta vide apud Angelum Mai, Script. vet. nova coll. VII (Romae 1833) 1, 68 s. et apud Harnack, Lehrbuch der Dogmengeschichte I^3 (Frib. 1894) 684 adn. 6. [4] Priscilliani Tractatus XI primus edidit Schepss, Vindobonae 1889 (Corpus script. eccles. lat., vol. 18). [5] Ex scriptis Eunomii ad nos pervenerunt 1. Ἀπολογητικός (Migne P. gr. 30, 835—868); 2. Expositio fidei (Rettberg, Marcelliana, Gotting. 1794, 149—169); 3. Excerpta ex tractatu Ὑπὲρ τῆς ἀπολογίας ἀπολογία (Rettberg l. l. 125—147). At Commentarii in ep. ad Romanos et XL Epistulae plane interciderunt. [6] Ioviniani fragmenta conlegit Haller, Iovinianus, Lips. 1897 (Texte und Unters. herausgegeben von v. Gebhardt und Harnack, Neue Folge II 2).

occultius sub divinae legis umbraculis latitant. Sciunt enim
foetores suos nulli fere cito esse placituros, si nudi et simplices
exhalentur, atque idcirco eos caelestis eloquii velut quodam
aromate adspergunt, ut ille, qui humanum facile despiceret
errorem, divina non facile contemnat oracula. 5 Itaque faciunt,
quod hi solent, qui, parvulis austera quaedam temperaturi pocula,
prius oras[a] melle circumlinunt, ut incauta aetas, cum dulcedinem
praesenserit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam his
curae est, qui mala gramina et noxios succos medicaminum
vocabulis praecolorant, ut nemo fere, ubi suprascriptum legerit
remedium, suspicetur venenum.

(36) 6 Inde[b] denique et salvator clamabat: *Adtendite vobis
a pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu*[c] *ovium, ab
intus autem sunt lupi rapaces*[1]. Quid est *vestitus*[d] *ovium* nisi
prophetarum et apostolorum proloquia, quae iidem ovili[e] qua-
dam sinceritate *agno* illi *immaculato*[2], *qui tollit peccatum*[f]
mundi[3], tamquam vellera quaedam detexuerunt?[g] 7 Qui sunt
lupi rapaces, nisi sensus haereticorum feri et rabidi, qui caulas
ecclesiae semper infestant et gregem Christi, quaqua possunt,
dilacerant? 8 Sed ut fallacius incautis ovibus obrepant, manente
luporum ferocia deponunt lupinam speciem, et sese divinae legis
sententiis velut quibusdam velleribus obvolvunt, ut, cum quisque
lanarum mollitiem praesenserit, nequaquam aculeos dentium per-
timescat. 9 Sed quid ait salvator? *Ex fructibus eorum co-
gnoscetis eos*[4], id est: Cum coeperint divinas illas voces non
iam proferre tantum sed etiam exponere, nec[h] adhuc iactare
solum sed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas,
tunc rabies intellegetur[i], tunc novicium virus exhalabitur, tunc
profanae novitates aperientur[k], tunc primum *scindi sepem*[5]

[a] *ora* s. [b] *idem* s. [c] *vestimento* P3. [d] > P2.
[e] *ovile* P4. [f] *peccata* P4. [g] ita P12, *texuerunt* P3
sbi, *texerunt* P4. [h] *ne* P3. [i] *intellegitur* P1—4 s.
[k] *aperiuntur* s.

[1] Matth. 7, 15. [2] 1 Petr. 1, 19. [3] Joh. 1, 29. [4] Matth.
7, 16. [5] Eccles. 10, 8.

videas, tunc *transferri patrum terminos*[1], tunc catholicam fidem caedi, tunc ecclesiasticum dogma lacerari.

(37) 10 Tales erant hi, quos percutit apostolus Paulus in secunda ad Corinthios[a] dicens: *Nam eiusmodi*, inquit, *pseudoapostoli*[b], *operarii subdoli*, *transfigurantes se in apostolos Christi*[2]. 11 Quid est: *transfigurantes se*[c] *in apostolos Christi?* Proferebant apostoli divinae legis exempla: proferebant et illi. Proferebant apostoli psalmorum auctoritates: proferebant et illi. Proferebant apostoli sententias prophetarum: et illi nihilominus proferebant. 12 Sed cum ea, quae similiter protulerant, interpretari non[d] similiter coepissent, tunc simplices a subdolis, tunc infucati a fucatis, tunc recti a perversis, tunc postremo veri apostoli a falsis apostolis discernebantur. 13 *Et non mirum*, inquit, *ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurantur sicut ministri iustitiae*[3]. 14 Ergo, secundum apostoli Pauli magisterium, quotienscumque vel pseudoapostoli vel pseudoprophetae vel pseudodoctores divinae legis sententias proferunt, quibus male interpretatis errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin auctoris sui[4] callida machinamenta sectentur, quae ille numquam profecto comminisceretur, nisi sciret omnino nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quam ut, ubi nefarii erroris subinducitur fraudulentia, ibi divinorum verborum praetendatur auctoritas.

XXVI. *In ea re haeretici satanam imitantur, 'qui ipsum dominum maiestatis scripturarum testimoniis adpetivit'.*

Sed dicet[e] aliquis: Unde probatur, quia[f] sacrae legis exemplis diabolus uti soleat? Legat evangelia, in quibus scribitur: *Tunc adsumpsit illum*[g] *diabolus* (id est: dominum salva-

[a] + *epistula* b. [b] + *sunt* b. [c] *transfigurant sese* s. [d] *et ipsi* P[4]. [e] *dicit* P[34]. [f] *quod* s. [g] + *inquit* P[1—3].

[1] Prov. 22, 28. [2] 2 Cor. 11, 13. [3] 2 Cor. 11, 14 s. [4] diaboli.

torem) *et statuit illum supra*[a] *pinnam templi et dixit ei: si filius dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, quod angelis suis mandavit*[b] *de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; in manibus tollent*[c] *te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*[1]. 2 Quid hic faciet[d] misellis hominibus, qui ipsum *dominum maiestatis*[2] scripturarum testimoniis adpetivit? *Si,* inquit, *filius dei es, mitte te deorsum.* Quare? *Scriptum est enim,* inquit. 3 Magnopere nobis doctrina loci istius adtendenda atque retinenda est, ut tanto evangelicae auctoritatis exemplo, quando aliquos apostolica seu prophetica verba proferre contra catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minime dubitemus. 4 Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris locuntur, membra scilicet diaboli membris Christi, perfidi fidelibus, sacrilegi religiosis, haeretici postremo catholicis. 5 Sed quid tandem dicunt?[e] *Si,* inquit, *filius dei es*[f], *mitte te deorsum.* Hoc est: Si[g] filius esse vis dei et haereditatem regni caelestis accipere, mitte te deorsum, id est: ex istius te sublimis ecclesiae, quae etiam templum dei putatur, doctrina et traditione demitte[h]. 6 Ac si quis interroget quempiam haereticorum sibi talia[i] persuadentem: Unde probas, unde doces, quod ecclesiae catholicae universalem et antiquam fidem dimittere debeam; statim ille: *Scriptum est enim.* 7 Et continuo mille testimonia, mille exempla, mille auctoritates parat, de lege, de psalmis, de apostolis, de prophetis, quibus novo et malo more interpretatis ex arce catholica in haereseos[k] barathrum infelix anima praecipitetur. 8 Jam vero illis, quae secuntur, promissionibus miro modo incautos homines haeretici decipere consuerunt[l]. Audent[3] etenim polliceri et docere, quod in[m] ecclesia

[a] *super* b. [b] *mandabit* P^{2}. [c] *tollant* P^{12}, *portabunt* P^{4}. [d] *faciat* P^{134}. [e] *dicit* s. [f] ita P^{2} sbi, *si filius inquit dei es* P^{1}, *si filius dei es inquit* P^{3}, *si filius dei inquit es* P^{4}. [g] > s. [h] *dimitte* P^{34}. [i] *talia sibi* P^{34}. [k] *haereseon* P^{3}. [l] *consueverunt* b. [m] > s.

[1] Matth. 4, 5 s. [2] 1 Cor. 2, 8. [3] Quae secuntur, Semi-

sua, id est in communionis suae[a] conventiculo, magna et specialis ac plane personalis quaedam sit dei gratia, 9 adeo ut sine ullo labore, sine ullo studio, sine ulla industria, etiamsi nec petant nec quaerant nec pulsent, quicumque illi ad numerum suum pertinent, tamen ita divinitus dispensentur, ut angelicis evecti manibus, id est angelica protectione servati, numquam possint *offendere ad lapidem pedem suum*, id est numquam scandalizari.

XXVII. *Repetitur regula, qua doctrina vera ab haereticorum pravitate discerni possit.*

(38) Sed dicit[b] aliquis: Si divinis eloquiis sententiis promissionibus et diabolus et discipuli eius utuntur, quorum alii sunt pseudoapostoli alii pseudoprophetae et pseudomagistri et omnes ex toto haeretici, quid facient catholici homines et matris ecclesiae filii? Quonammodo in scripturis sanctis veritatem a falsitate discernent? 2 Hoc scilicet facere magnopere curabunt, quod in principio commonitorii istius[1] sanctos et doctos viros tradidisse nobis[c] scripsimus, ut divinum canonem secundum universalis ecclesiae traditiones et iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur; 3 in qua item catholica et apostolica ecclesia[d] sequantur necesse est universitatem antiquitatem consensionem, et, si quando pars contra universitatem, novitas

[a] *communioni suo* P 4. [b] *dicet* b. [c] *nobis trad.* b.
[d] *catholicae apostolicaeque ecclesiae* s.

pelagianismum auctoris sapiunt; hisce enim verbis non solum s. Augustini doctrinam de praedestinatione absoluta sed etiam dogma catholicum de dono perseverantiae impugnat auctor, quod tamen perverse ita interpretatur, quasi homo, cui id donum contigerit, sine ullo labore, sine ullo studio, sine ullis precibus numquam peccet, numquam scandalizetur. Porro hoc loco a Vincentio aperte s. Augustinum notari recte observavit Bardenhewer (Patrologie[2] 459); cfr. August., De dono persev. 23, 64: *Adtendant ergo, quomodo falluntur, qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus quaeramus pulsemus.* [1] Supra c. 2 et 3.

contra vetustatem, unius vel paucorum errantium dissensio contra omnium vel certe multo plurium catholicorum consensionem rebellaverit, praeferant[a] portionis[b] corruptioni universitatis integritatem; 4 in qua[c] eadem universitate novitatis profanitati antiquitatis religionem, itemque in ipsa vetustate unius sive paucissimorum temeritati primum omnium generalia[d], si qua sunt, universalis concilii decreta praeponant, tunc deinde, si id minus est, sequantur, quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum. 5 Quibus adiuvante domino fideliter sobrie sollicite observatis non magna difficultate noxios quosque exsurgentium haereticorum deprehendemus errores.

XXVIII. *Qua lege utenda sint quantumque polleant adversus haereticos sanctorum patrum testimonia.*

(39) Hic iam consequens esse video, ut exemplis demonstrem, quonammodo profanae haereticorum novitates prolatis atque conlatis veterum magistrorum concordantibus sibimet sententiis et deprehendantur et condemnentur. 2 Quae tamen antiqua sanctorum patrum consensio non in omnibus divinae legis quaestiunculis sed solum certe praecipue in fidei regula magno nobis studio et investiganda est et sequenda. 3 Sed neque semper neque omnes haereses hoc modo impugnandae sunt sed noviciae recentesque tantummodo, cum primum scilicet exoriuntur, antequam[1] infalsare[e] vetustae fidei regulas ipsius temporis vetantur[f] angustiis, ac priusquam manante latius veneno maiorum volumina vitiare conentur. 4 Ceterum dilatatae et inveteratae haereses nequaquam hac via adgrediendae sunt, eo quod prolixo[g] temporum tractu longa his furandae[h] veritatis patuerit occasio.

[a] *praefer* s. [b] *portiones* P^{1-3}, *potiores* s, *partis* b. [c] *inque* P^{1-4}. [d] + *sunt* s. [e] *insalsare* P^{1-4}, *infalsarint* s. [f] *vetentur* s. [g] *prolixiorum* P^4. [h] *fruendae* b.

[1] i. e. quamdiu.

Atque ideo quascumque illas antiquiores vel schismatum vel haereseon profanitates nullo modo nos oportet nisi aut sola, si opus est, scripturarum auctoritate convincere[1], aut certe iam antiquitus universalibus sacerdotum catholicorum conciliis convictas damnatasque vitare. 5 Itaque cum primum mali cuiusque erroris putredo erumpere coeperit, et ad defensionem sui quaedam sacrae[a] legis verba furari eaque fallaciter et fraudulenter exponere, statim interpretando canoni maiorum sententiae congregandae sunt, quibus illud, quodcumque exsurget novicium ideoque profanum, et absque ulla ambage prodatur et sine ulla retractatione damnetur. 6 Sed eorum dumtaxat patrum sententiae conferendae sunt, qui, in fide et communione catholica sancte sapienter constanter viventes docentes et permanentes, vel mori in Christo fideliter vel occidi pro Christo feliciter[b] meruerunt[2]. 7 Quibus tamen hac lege credendum est, ut, quidquid vel omnes vel plures uno eodemque sensu manifeste frequenter perseveranter, velut quodam consentiente[c] sibi magistrorum concilio, accipiendo tenendo tradendo firmaverint, id pro indubitato certo ratoque habeatur; 8 quidquid vero, quamvis ille sanctus et doctus, quamvis episcopus, quamvis confessor et martyr, praeter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias et occultas et privatas opiniunculas a communis et publicae ac[d] generalis[e] sententiae auctoritate secretum sit, ne[f] cum summo aeternae salutis periculo, iuxta sacrilegam haereticorum et schismaticorum consuetudinem, universalis dogmatis antiqua veritate dimissa unius hominis novicium sectemur errorem.

(40) 9 Quorum beatorum patrum sanctum catholicumque consensum ne quis sibi temere contemnendum forte arbitretur, ait in prima ad Corinthios apostolus: *Et quosdam quidem*

a *sacri* P^{13}. b *fideliter* P^{3}. c *consequente* P^{4}.
d > P^{1-4} sb. e *generalisque* P^{4}. f *nec* si.

1 Aliter de ea re sentit Tertullianus, De praescr. 19. 2 Ita etiam Tertullianus (l. l. 3): *Nemo est sapiens, nemo fidelis, nemo maior nisi christianus; nemo autem christianus, nisi qui ad finem usque perseveraverit.*

posuit deus in ecclesia primum apostolos, — quorum ipse unus erat — *secundo prophetas,* — qualem in Actibus apostolorum legimus Agabum — *tertio doctores*[1], — qui tractatores nunc adpellantur, quos hic idem apostolus etiam prophetas interdum nuncupat, eo quod per eos prophetarum mysteria populis aperiantur. 10 Hos ergo in ecclesia dei divinitus per tempora et loca dispensatos quisquis, in sensu catholici dogmatis unum aliquid in Christo sentientes, contempserit[a], non hominem contemnit sed deum; a quorum veridica unitate[b] ne quis[c] discrepet, impensius obtestatur idem apostolus dicens: *Obsecro autem vos, fratres, ut id*[d] *ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia*[2]. 11 Quodsi quis ab eorum sententiae communione desciverit, audiet illud eiusdem apostoli: *Non est deus dissensionis sed pacis* — id est: non eius, qui a consentiendi unitate defecerit, sed eorum, qui in consentiendi pace permanserint — *sicut in omnibus,* inquit, *ecclesiis sanctorum doceo*[3], id est: catholicorum, quae ideo sanctae sunt, quia in fidei communione persistunt. 12 Et ne quis forsitan praetermissis ceteris se solum audiri, sibi soli credi adrogaret, paulo post ait: *An a vobis,* inquit, *verbum dei processit, aut in vos solos devenit?* Et ne hoc quasi perfunctorie acciperetur, adiecit: *Si quis,* inquit, *videtur propheta esse aut spiritalis, cognoscat, quae scribo vobis, quia*[e] *domini sunt mandata.* 13 Quae utique mandata, nisi ut, si quis est *propheta aut spiritalis* — id est: spiritalium rerum magister — summo studio aequalitatis et unitatis cultor exsistat, ut scilicet neque opiniones suas ceteris praeferat et ab universorum sensibus non recedat? 14 Cuius rei *mandata qui ignorat,* inquit, *ignorabitur*[4], id est: qui[f] aut nescita non discit aut scita contemnit, *ignorabitur,* hoc est: indignus habebitur,

[a] *contempsit* P^{4}. [b] *universitate* P^{4}. [c] *qui* P^{1-3}.
[d] > P^{34}. [e] *quoniam* P^{4}. [f] > P^{1}.

[1] 1 Cor. 12, 28. [2] 1 Cor. 1, 10. [3] 1 Cor. 14, 33. [4] 1 Cor. 14, 36—38.

qui inter unitos fide et exaequatos humilitate divinitus respiciatur, quo malo nescio an quicquam acerbius cogitari[a] queat.
15 Quod tamen iuxta apostolicam comminationem Pelagiano illi provenisse cernimus Juliano[1], qui se conlegarum sensui aut incorporare neglexit aut excorporare praesumpsit.

16 Sed iam tempus est, ut pollicitum proferamus exemplum[2], ubi et quomodo sanctorum patrum sententiae congregatae sint, ut secundum eas ex decreto atque auctoritate concilii ecclesiasticae fidei regula figeretur. Quod quo commodius fiat, hic sit iam huius commonitorii modus, ut cetera, quae secuntur, ab alio sumamus exordio.

SECUNDUM COMMONITORIUM INTERLAPSUM EST[b]; NEQUE EX EO AMPLIUS QUICQUAM QUAM POSTREMA PARTICULA REMANSIT, ID EST, SOLA RECAPITULATIO, QUAE ET SUBIECTA EST[3].

[a] *cogitare* P^3. [b] $>$ P^4.

[1] Julianus episcopus Eclani, quae urbs erat in Apulia, litteris graecis latinisque adprime doctus, verum etiam ad rixam semper paratus, haeresim propugnavit Pelagianam contra s. Augustinum, qui ei et libris sex Contra Julianum et Opere imperfecto respondit. Ex his aliisque s. Augustini scriptis Libri IV ad Turbantium et Libri VIII ad Florum, quae fuerunt Juliani scripta luculentissima, maxima ex parte restitui possunt. Anno 418 ex Italia pulsus Julianus Constantinopolim indeque in Ciliciam ad Theodorum episcopum Mopsuestiae navigavit; anno vero 429 Constantinopolim reversus effecit, ut Nestorius pro se et apud imperatorem Theodosium et apud Caelestinum papam interveniret. Porro ex iis, quae hoc loco Vincentius exponit, Julianum circa annum 434 in haeresi permansisse constat. Ad annum vero 439 Prosper in Chronico narrat, Julianum, *iactantissimum Pelagiani erroris adsertorem*, multa molitum esse, ut in communionem ecclesiae inreperet et episcopatum amissum recuperaret, sed Sixtum papam (III., annis 432—440) Leonis diaconi hortatu vigilanter ei occurrisse. Mortuus est Julianus *Valentiniano III. imperante* i. e. intra annos 425—455 (Gennadius, De vir. inl. 45). Cfr. Bruckner, Julian von Eclanum, sein Leben und seine Lehre, Lipsiae 1897 (Texte und Unters. XV 3). [2] Cfr. initium huius cap. [3] Haec verba, quae in omnibus codicibus et antiquis

XXIX. *Commonitorium prius comprehenditur, et alterius, in quo de concilio generali Ephesino actum erat, commentatio incohatur.*

(41) Quae cum ita sint, iam tempus est, ut ea, quae duobus his commonitoriis dicta sunt, in huius secundi fine recapitulemus. 2 Diximus in superioribus, hanc fuisse semper et esse hodieque catholicorum consuetudinem, ut fidem veram duobus his modis adprobent: primum divini canonis auctoritate, deinde ecclesiae catholicae traditione[1]. 3 Non quia canon solus non sibi ad universa sufficiat, sed quia verba divina pro suo plerique arbitratu interpretantes varias opiniones erroresque concipiant, atque ideo necesse sit, ut ad unam ecclesiastici sensus regulam scripturae caelestis intellegentia dirigatur, in his dumtaxat praecipue quaestionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamenta nituntur. 4 Item diximus, in ipsa rursus ecclesia universitatis pariter et antiquitatis consensionem spectari oportere, ne aut ab unitatis integritate in partem schismatis abrumpamur, aut a[a] vetustatis religione in haereseon novitates praecipitemur. 5 Item diximus, in ipsa ecclesiae vetustate duo quaedam vehementer studioseque observanda, quibus penitus inhaerere deberent, quicumque haeretici esse nollent[b]:

[a] ita P^{1-4} b, *e* si. [b] *nolint* s.

editionibus leguntur, Vincentii esse non possunt. De altero Commonitorio Gennadius ita narrat (De vir. inl. 64): *Cuius operis quia secundi libri maximam in schedulis partem a quibusdam furatam perdidit, recapitulato eius paucis sermonibus sensu, primo compegit et in uno libro edidit.* [1] In diiudicanda fide etiam traditionis rationem esse habendam praeter Irenaeum, Tertullianum, Vincentium etiam Origenes docet in praefatione librorum *Περὶ ἀρχῶν* a Rufino translata c. 2 (de la Rue I 47): *Ita cum multi sint, qui se putant sentire, quae Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur vero ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita et usque ad praesens in ecclesiis permanens; illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione.*

primum, si quid esset antiquitus ab omnibus ecclesiae catholicae sacerdotibus universalis concilii auctoritate decretum, 6 deinde, si qua nova exsurgeret quaestio, ubi id minime reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum dumtaxat, qui suis quique[a] temporibus et locis in unitate communionis et fidei permanentes, magistri probabiles exstitissent, et quidquid uno sensu atque consensu tenuisse invenirentur, id ecclesiae verum et catholicum absque ullo scrupulo iudicaretur.

(42) 7 Quod ne praesumptione magis nostra quam auctoritate ecclesiastica promere videremur, exemplum adhibuimus sancti concilii, quod ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum est viris clarissimis Basso Antiochoque[1] consulibus. 8 Ubi cum de sanciendis fidei regulis disceptaretur, ne qua illic forsitan profana novitas in modum perfidiae Ariminensis obreperet[b2], universis sacerdotibus, qui illo ducenti fere numero[3] convenerant, hoc catholicissimum fidelissimum atque optimum factu visum est, ut in medium[c] sanctorum patrum sententiae proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes vero catholicos sacerdotes[4] fuisse et permansisse constaret; 9 ut scilicet rite atque solemniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur et profanae novitatis blasphemia condemnaretur. Quod cum ita factum foret, iure meritoque impius ille Nestorius catholicae vetustati contrarius, beatus vero Cyrillus sacrosanctae antiquitati consentaneus iudicatus est. 10 Et ut ad fidem rerum nihil

[a] *quisque* b. [b] *subriperet* P[34]. [c] *medio* P[4].

[1] anno 431. [2] Arimini anno 359 quadringenti ferme episcopi *partim imbecillitate ingenii*, *partim taedio peregrinationis evicti* (Sulp. Sev., Chron. II 43) formulae subscripserunt, qua filium patri similem (*ὅμοιον*) esse statuitur. [3] In prima sessione concilii Ephesini die 22. iunii habita 198 episcopi Nestorium deposuere, quibus brevi tempore aliquot alii se adiunxerunt. Prosper (Chron. ad a. 431) ita: Congregata apud Ephesum plus ducentorum synodo sacerdotum Nestorius cum haeresi nominis sui et cum multis Pelagianis, qui cognatum sibi dogma iuvabant, damnatur. [4] episcopos.

deesset, etiam[a] nomina et numerum — licet ordinem fuissemus obliti — edidimus eorum patrum, iuxta quorum[b] ibidem concinentem sibi concordemque sententiam et legis sacrae proloquia exposita sunt, et divini dogmatis regula constabilita est, quos ad confirmandam memoriam hic quoque recensere nequaquam superfluum est.

XXX. *Decem virorum tamquam testium scripta in eo concilio recitata sunt.*

Sunt ergo hi viri, quorum in illo concilio vel tamquam iudicum vel[c] tamquam testium scripta recitata sunt: 2 sanctus Petrus, Alexandrinus episcopus, doctor praestantissimus et martyr beatissimus[1]; sanctus[d] Athanasius, eiusdem civitatis antistes, magister fidelissimus et confessor eminentissimus; sanctus Theophilus[2], eiusdem item urbis episcopus, vir fide vita scientia satis clarus, cui successit venerandus Cyrillus, qui nunc Alexandrinam inlustrat ecclesiam. 3 Et ne forsitan unius civitatis ac provinciae doctrina[e] haec putaretur, adhibita sunt etiam illa Cappadociae lumina, sanctus Gregorius, episcopus et confessor de Nazianzo[f], sanctus Basilius, Caesareae Cappadocum[g] episcopus et confessor, sanctus item alter Gregorius, Nyssenus episcopus, fidei conversationis integritatis et sapientiae merito fratre Basilio dignissimus. 4 Sed ne sola Graecia aut oriens tantum, verum etiam occidentalis et latinus orbis ita semper sensisse adprobaretur, lectae sunt quoque ibi quaedam ad quosdam epistulae sancti Felicis martyris et sancti Julii[3], urbis

[a] *tam* b. [b] + *ordinem* s. [c] *iud. vel* > P^3. [d] > P^4. [e] *doctrinae* s. [f] *denanzando vel nazabos* P^{1-4}, *de Nazando vel Nazanzo* s. [g] ita P^{1-4}, *Cappadociae* sbi.

[1] Petrus inde ab anno 300 fuit episcopus Alexandrinus et martyr occubuit anno 311, *θεῖον ἐπισκόπων χρῆμα βίου ἀρετῆς τε ἕνεκα καὶ τῆς τῶν ἱερῶν λόγων συνασκήσεως* (Eus., H. e. IX 6, 2). [2] Theophilus, episcopus Alexandrinus annis 385—412, fuit Johannis Chrysostomi adversarius. [3] Felix I. ep. Romanus fuit 269—274, Julius I. 337—352.

Romae episcoporum. 5 Et ut non solum caput orbis, verum etiam latera illi iudicio testimonium perhiberent, adhibitus est a meridie beatissimus Cyprianus, episcopus Carthaginiensis et martyr, a septentrione sanctus Ambrosius, Mediolanensis episcopus. 6 Hi sunt igitur omnes apud Ephesum sacrato decalogi numero[1] magistri consiliarii testes iudicesque producti, quorum beata illa synodus doctrinam tenens, consilium sequens, credens testimonio, oboediens iudicio, absque taedio praesumptione et gratia de fidei regulis pronuntiavit. 7 Quamquam multo amplior maiorum numerus adhiberi potuerit, sed necesse non fuit, quia neque multitudine testium negotii tempora occupari oportebat, et decem illos non aliud fere[a] sensisse quam ceteros omnes conlegas suos nemo dubitabat.

XXXI. *Acta synodi Ephesinae enarrantur et laudantur.*

Post quae omnia adiecimus etiam beati[b] Cyrilli sententiam, quae gestis ipsis ecclesiasticis continetur. Namque cum lecta esset sancti Capreoli[2] episcopi Carthaginiensis epistula, qui nihil aliud intendebat et precabatur, nisi ut expugnata novitate antiquitas defenderetur, ita episcopus Cyrillus prolocutus est et definivit, quod hic quoque interponere non ab[c] re videtur[d]. 2 Ait enim in fine gestorum: *Et haec*, inquit, *quae*

[a] $>$ P^4, *vere* b. [b] ita P^{1-4} b, *beatam* si. [c] *abs* b.
[d] *videatur* P^{34}.

[1] Non solum ordinem, ut ipse confitetur (c. 29, 10), sed etiam numerum oblitus est Vincentius; nam praeter decem illos, quos memorat, etiam duo alii tamquam testes veritatis adhibiti sunt: Atticus, qui s. Chrysostomo Constantinopoli successit, et Amphilochius, ep. Iconii († circa annum 394); cfr. Hefele, Konziliengeschichte II^2, Frib. 1875, 186. [2] Capreolus, qui Aurelio in episcopatu Carthaginiensi successit, cum Vandalorum incursione concilio adesse prohiberetur, per Besulam diaconum epistulam Ephesum misit, qua fidem ecclesiae Africanae testaretur; haec epistula graece et latine exstat (apud Migne P. l. 53, 843 ss. et Harduinum, Acta conc. I 1419—1422).

lecta est epistula venerandi et multum religiosi[a] *episcopi Carthaginiensis Capreoli, fidei gestorum inseretur*[b], *cuius aperta sententia est; vult etenim*[c] *antiquae*[d] *fidei dogmata confirmari, novicia vero et superflue adinventa et impie provulgata*[e] *reprobari atque damnari.* 3 *Omnes episcopi adclamaverunt: Hae omnium voces sunt, haec omnes dicimus, hoc omnium votum est*[1]. Quae tandem omnium voces atque omnium vota, nisi ut, quod erat antiquitus traditum, teneretur, quod adinventum nuper, exploderetur?

4 Post quae admirati sumus et praedicavimus, quanta concilii illius fuerit humilitas et sanctitas, ut[f] tot numero sacerdotes, paene ex maiore parte metropolitani[2], tantae eruditionis tantaeque doctrinae, ut prope omnes possent[g] de dogmatibus disputare, quibus propterea ipsa in unum congregatio audendi[h] ab[i] se aliquid et statuendi addere videretur fiduciam, nihil tamen novarent, nihil praesumerent, nihil sibi penitus adrogarent, 5 sed omnimodis praecaverent, ne aliquid posteris traderent, quod ipsi a patribus non accepissent, et non solum in praesenti rem bene disponerent, verum etiam post futuris exempla praeberent, ut et ipsi scilicet sacratae vetustatis dogmata colerent, profanae vero novitatis adinventa damnarent.

6 Invecti sumus etiam[k] in Nestorii sceleratam praesumptionem, quod sacram scripturam se primum et solum intellegere et omnes eos ignorasse iactaret, quicumque ante se magisterii munere praediti divina eloquia tractavissent, universos scilicet

[a] *multireligiosi* s. [b] Acta synodi Ephesinae: *ἐμφερέσθω.* [c] *enim* s. [d] Acta: *τὰ μὲν ἀρχεῖα κρατύνεσθαι τῆς πίστεως δόγματα.* [e] *promulgata* sb. [f] *et* s. [g] *possint* P[134] s. [h] *audiendi* P[34], [i] *a* s. [k] *etiam sumus* b.

[1] Cfr. Harduinum l. l. 1422. [2] Divis Augustorum litteris metropolitani potissimum Ephesum sancto pentecostes die convenire iussi sunt iisque mandatum est, ut paucos suae quisque provinciae episcopos secum adducerent, *quatenus et sufficientes in ipsa provincia sanctissimis ecclesiis et synodo opportuni non desint* (Harduinus l. l. 1343).

sacerdotes, universos confessores et martyres[a], 7 quorum alii explanassent dei legem, alii vero explanantibus consensissent vel credidissent, totam postremo etiam nunc errare et semper errasse adseveraret ecclesiam, quae, ut ipsi videbatur, ignaros erroneosque doctores et secuta esset et sequeretur.

XXXII. *Ex epistulis Xysti III. et Caelestini pontificum Romanorum profanas novitates vitandas esse patet.*

(43) Quae omnia licet cumulate abundeque sufficerent ad *profanas* quasque *novitates* obruendas et extinguendas, tamen, ne quid deesse tantae plenitudini videretur, ad extremum adiecimus geminam apostolicae sedis auctoritatem, unam scilicet sancti papae Xysti, qui nunc Romanam ecclesiam venerandus inlustrat, alteram decessoris sui beatae memoriae papae Caelestini, quam hic quoque interponere necessarium iudicavimus. 2 Ait itaque sanctus papa Xystus in epistula[1], quam de causa Nestorii Antiocheno misit episcopo: *Ergo,* inquit, *quia, sicut ait apostolus, fides una est*[2], *quae et vincenter*[b 3] *obtinuit, dicenda credamus et tenenda dicamus*[c]. 3 Quae sunt[d] tandem illa credenda et dicenda? Sequitur[e] et ait: *Nihil ultra,* inquit, *liceat novitati, quia nihil addi convenit vetustati; per-*

[a] *martyras* P[1]. [b] ita P[1—4] et codex Vaticanus, in quo haec epistula Xysti exstat et ex quo primum a Baronio, postremo a Coustant (Epistulae Rom. pont., Paris. 1721, col. 1258) et Migne P. lat. 50, 606 edita est; Baronius scripsit *et vincentes,* Coustant et Migne recte *et vincenter.* At in omnibus editionibus Vincentii, etiam in editione principe Sichardi legitur (pro: et vincenter) *evidenter.* [c] *credamus* s. [d] *quae sunt* > s. [e] *prosequitur* s.

[1] Haec epistula, quae est sexta in epistulis Xysti III. papae, data est anno 433 ad Johannem Antiochenum, postquam hic, qui Nestorio ante favebat, ad pacem cum s. Cyrillo rediit (Migne P. lat. 50, 609). [2] Eph. 4, 5. [3] Wenzlowsky (Briefe der Päpste III, Kempten 1887, 570) vertit: welcher auch siegreich die Oberhand behielt.

spicua maiorum fides et credulitas nulla caeni permixtione turbetur. Omnino apostolice, ut maiorum credulitatem perspicuitatis lumine ornaret, novicias vero profanitates caeni permixtione describeret[a]. 4 Sed et sanctus papa Caelestinus pari modo eademque sententia. Ait enim in epistula, quam Gallorum sacerdotibus misit[1] arguens eorum conniventiam, quod antiquam fidem silentio destituentes *profanas novitates* exsurgere paterentur: *Merito,* inquit, *causa nos respicit, si silentio foveamus errorem. Ergo corripiantur huiusmodi; non sit his, liberum*[2] *habere pro voluntate sermonem.* 5 Hic aliquis fortasse addubitet, quinam sint illi, quos *habere* prohibeat *liberum pro voluntate sermonem,* vetustatis praedicatores an novitatis adinventores. Ipse dicat et[b] dubitationem legentium ipse dissolvat. 6 Sequitur enim: *Desinat,* inquit, *si ita res est,* — id est: si ita est, ut apud me quidam urbes et provincias vestras criminantur, quod eas quibusdam novitatibus consentire noxia dissimulatione faciatis — *desinat* itaque, inquit, *si ita res est, incessere novitas vetustatem.* 7 Ergo haec fuit beati Caelestini beata sententia, ut non[c] vetustas cessaret obruere novitatem, sed potius novitas desineret incessere vetustatem.

[a] *discriberet* P[84]. [b] > b. [c] *non ut* s.

[1] Prosper et Hilarius, homines ex Aquitania laici, qui s. Augustini de gratia et praedestinatione doctrinam intentissima cura defendebant, post mortem s. Augustini Romam profecti Caelestinum papam adierunt, ut epistulam ad episcopos Galliae scriberet contra presbyteros monachosque quosdam Massilienses, quos Semipelagianismo studere et s. Augustino obtrectare insimulaverant. Ex hac epistula, quae est 21. inter epistulas s. Caelestini (Migne l. l. 528 ss.), Vincentius hoc loco quaedam adfert verba, quibus papa insectatur novatores; quos novatores esse Semipelagianos, quibuscum ipse faciebat, Vincentius alto tegit silentio, ter autem repetendo exceptionem papae: *si ita res est* satis indicat, Massilienses epistulam papae probasse, denuntiationem vero Prosperi ut falsam repudiasse. [2] Interpungendum est ante vocem *liberum,* ut patet ex sententia sequenti: *quos habere prohibeat liberum pro voluntate sermonem.*

XXXIII. *Conclusio.*

Quibus apostolicis catholicisque decretis quisquis refra-
gatur, insultet primum omnium necesse est memoriae sancti
Caelestini, qui statuit, ut desineret *incessere novitas vetustatem*,
deinde inrideat definita sancti Xysti, qui censuit, ne *ultra*
quicquam *liceat novitati, quia nihil addi convenit vetustati*,
sed et beati Cyrilli statuta contemnat[a], qui venerandi Capreoli
zelum magna praedicatione laudavit, quod *antiqua fidei dog-
mata confirmari* cuperet, *novicia vero adinventa damnari;*
2 Ephesinam quoque synodum, id est, totius paene orientis
sanctorum episcoporum iudicata[b] proculcet, quibus divinitus
placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod
sacrata sibique in Christo consentiens sanctorum patrum tenuisset
antiquitas, 3 quique etiam vociferantes et adclamantes uno ore
testificati sunt, has esse omnium voces, hoc omnes optare, hoc
omnes censere, ut, sicut universi fere ante Nestorium haeretici,
contemnentes vetustatem et adserentes novitatem, damnati
forent, ita ipse quoque Nestorius, auctor novitatis et impugnator
vetustatis, condemnaretur. 4 Quorum sacrosancta[c] et caelestis
gratiae munere inspirata consensio si cui displicet, quid aliud
sequitur, nisi ut profanitatem Nestorii adserat non iure dam-
natam, ad extremum quoque universam Christi ecclesiam et
magistros eius apostolos et prophetas, praecipueque tamen
beatum apostolum Paulum velut quaedam purgamenta con-
temnat, illam, quod a religione colendae[d] et excolendae semel
sibi[e] traditae fidei numquam recesserit, 5 illum vero, qui scrip-
serit: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum
novitates*[1], et item: *Si quis vobis adnuntiaverit, praeterquam
quod accepistis, anathema sit!*[2] 6 Quodsi neque apostolica
definita neque ecclesiastica decreta temeranda sunt, quibus

[a] *condemnat* P^1. [b] *indicta* P^4. [c] *sacrosanctae* b.
[d] *colenda* P^{1-4}. [e] *tibi* P^1.

[1] 1 Tim. 6, 20. [2] Gal. 1, 9.

secundum sacrosanctam universitatis et antiquitatis consensionem cuncti semper haeretici et ad extremum Pelagius, Caelestius, Nestorius iure meritoque damnati sunt, necesse est profecto omnibus deinceps catholicis, qui sese ecclesiae matris legitimos filios probare student, ut sanctae sanctorum patrum fidei inhaereant, adglutinentur[a], immoriantur, profanas vero profanorum novitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

7 Haec sunt fere, quae duobus commonitoriis latius disserta aliquanto nunc brevius recapitulandi lege constricta sunt, ut memoria mea, cui adminiculandae ista confecimus, et commonendi adsiduitate reparetur et prolixitatis fastidio non obruatur.

[a] *adglutinent* s.

Von Sr. Heiligkeit dem Papste Pius X. erhielt der Verfasser nach Ueberreichung der fünf ersten Hefte des Florilegiums am 8. Februar 1906 ein huldvolles Schreiben, dessen Anfang lautet:

„Geliebter Sohn, Gruss und Apostolischen Segen!

Schon vor einiger Zeit waren Uns Dein Fleiss und Deine Gelehrsamkeit von kundiger Seite warm empfohlen worden. Aber mehr empfehlen Dich Deine Verdienste, wie Wir jetzt zu Unserer Freude aus Deinen durch Wissen und gesundes Urteil hervorragenden Schriften erkennen. Da es Uns sehr am Herzen liegt, Unsere geliebten Söhne in Christo, zumal wenn sie in den heiligen Weihen stehen, zu Arbeiten für die Kirche und für die Wissenschaft anzuregen, so sagen Wir Dir nicht nur für das übermittelte Geschenk Dank, sondern wünschen Dir auch von ganzem Herzen Glück."

Urteile der Fachpresse über das sechste Heft des Florilegiums.

Der Herausgeber hat die vier Pariser Handschriften des Apologetikums, darunter die wichtige nr. 1623 ... ıd die
von Montpel... prüfte
ferner mit S... eine
besondere Fa... ıalten
die Schrift s... darf,
tüchtigen Re... ihrer
Erläuterung. ... ı, um
so mehr, als ... ımmer
noch aussteht ... Sep-
tember 1906).

Neben ... ıs in
den wichtigste... etet,
hat Rauschen ... sge-
stattet, welch... iner
Sammlung au... oder
selbst unter d... Aus-
gaben des Afri... rist-
liche Kirchen-... ans
einzuführen. ... der
Ausgaben der ... S.
J. in der Theol...

C'est la ... ion
seulement à ca... out
parce que l'édi... ri-
antes, d'ordinai... er
Revue d'hist. ec...

De ces c... o-
gétique absolum... ıe
de difficultés on... s!
Je n'hésite pas ... e
toujours supérieu... t
c'est un grand ... .
Waltzing in Le...

Bonn, im